

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Bakalářská práce

Viktor Pavlíček

Konrad Adenauer a CDU

Konrad Adenauer and CDU

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu doc. PhDr. Václavu Horčíčkovi Ph.D. za pomoc při vypracování bakalářské práce a při výběru vhodné literatury. Dále děkuji své rodině za korekturu finálního textu a svému nejbližšímu okolí za trpělivost a podporu.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 21. května 2013

.....
Jméno a příjmení

Abstrakt

Tato práce se zabývá osobou Konrada Adenauera a vznikem strany CDU v období 1945 – 1949. Především se zaměřuje na Adenauerovu úlohu při vzniku strany a na jeho další politické aktivity. Dále představuje okolnosti vzniku nového státu.

V první části je stručně zmíněn Adenauerův život do roku 1945, jak jeho vzdělání a politická činnost, tak krátce i osobní život. Dále je představena jeho politická činnost těsně po skončení války a následné zapojení do vzniku nové politické strany. V práci je nastíněn průběh vzniku strany CDU od jednotlivých křesťansko-demokratických organizací až po celostátní stranu, která vstupuje na konci léta roku 1949 do voleb do Spolkového sněmu, včetně utváření programu a bojů jednotlivých křídel uvnitř strany o vedoucí postavení. Součástí práce je také zachycen postup okupačních mocností během vojenské správy německého území.

Klíčová slova: Adenauer, CDU, CSU, SRN 1945 – 1949, Ahlenský program, Londýnské dohody, Parlamentární rada

Abstract

This work deals with the person of Konrad Adenauer and the formation of CDU in the period 1945 - 1949. Its main focus is on the role of Adenauer in the formation of the party and his other political activities. The circumstances of the foundation of new state are also covered.

The first part briefly outlines Adenauer's life until 1945, both his education and political activity, and shortly his personal life. It presents his political activities immediately after the war and his subsequent engagement in the formation of the new political party. It describes the process of foundation of CDU from various Christian-democratic organizations to the national party, which then take part in the elections to the Bundestag in the late summer of 1949. The developing of the programme and various fights between wings inside the party for the leadership are also covered. The work also mentions related actions of the occupying powers during the military administration of German territory.

Key words: Adenauer, CDU, CSU, FRG 1945 – 1949, Ahlen programme, London agreement, Parliamentary council

Obsah

1	Úvod	7
2	Osoba Konrada Adenauera a jeho politická činnost do nástupu nacismu	11
3	Poválečná politická činnost	16
3.1	Starostou Kolína nad Rýnem	16
3.2	Vztahy s vojenskou správou	17
3.3	Odvolání z funkce starosty	18
4	Počátky CDU	21
4.1	Postoj okupačních mocností k vzniku politických stran a politickému uspořádání ..	21
4.2	Důvody vzniku CDU	22
4.3	Založení strany v jednotlivých částech země	23
4.4	Adenauerova činnost na regionální úrovni	26
5	Programové boje	29
5.1	První programová prohlášení	29
5.2	Program z Neheim – Hüstenu	30
5.3	Ahlenský program	31
5.4	Düsseldorfské směrnice	32
6	Cesta Konrada Adenauera a CDU ke vzniku SRN	34
6.1	Boj o vedoucí postavení ve straně	34
6.2	Londýnské dohody	35
6.3	Parlamentární rada	36
6.4	Volby do Spolkového sněmu a vznik kabinetu	39
7	Závěr	43
8	Seznam literatury	47

1 Úvod

CDU je v dnešní době vládnoucí stranou ve Spolkové republice Německo a už od svého počátku byla jednou z hlavních stran politického spektra v SRN. Když byla v roce 1945 strana založena, trvalo nějakou dobu, než se utvořil její obraz do podoby, ve které vstupovala do parlamentních voleb v roce 1949. Jednalo se především o vytyčení politického směru, otázky programu, vedení apod. Samotné založení strany nebylo v poválečném období jednoduché. Spojenci po skončení druhé světové války nejprve zakázali činnost nacionálně zaměřených stran a rovněž neumožňovali vznik nových stran. To bylo možné až po utvoření jednotlivých okupačních zón, kde každá okupační mocnost postupovala individuálně. Brzy se však ukázalo, že obnova Německa nebude možná bez politických stran a obnovy německého politického spektra. Jednotlivé okupační země vydaly souhlas ke vzniku stran ještě do konce roku 1945, ale v různých termínech. Nejpozději k tomuto kroku přistoupila francouzská strana.

Křesťansko-demokratická unie je téměř od počátku spojena s osobou Konrada Adenauera. Ten je jednou z nejvýznamnějších osobností poválečného Německa. Proto jsem se rozhodl zaměřit na jeho úlohu při budování nové strany, která diktovala politický směr SRN až do konce 60. let. Sám Adenauer v jednom z pozdějších rozhovorů, už jako německý kancléř, uvedl, že kdyby nebyl v roce 1945 propuštěn z funkce starosty Kolína nad Rýnem, nejspíš by do CDU nevstoupil a později se nestal německým kancléřem¹. To je zajímavý pohled vzhledem k tomu, jaký význam má jeho osoba pro německé dějiny. Dnes je Konrad Adenauer jednou z ikon Německa. Jeho postoj k aktivní politice lze lépe pochopit, uvědomíme-li si, že v době, kdy se stal kancléřem SRN, mu bylo již 73 let.

O osobě Konrada Adenauera bylo napsáno mnoho biografii, především pak v německé historiografii. Vzhledem k svému rozsahu a množství podrobností z jeho života a politické činnosti je asi nejdůležitější publikací dvoudílné dílo německého historika Hanse-Petera Schwarze. Já jsem pro svou práci čerpal hlavně z prvního dílu této knihy s názvem *Adenauer, Der Aufstieg 1876 – 1952*. V německé historiografii bylo napsáno mnoho dalších publikací mapujících Adenaurův život nebo jeho politickou činnost. Většinou se zaměřují na vznik Spolkové republiky Německo a jeho úlohu v tomto procesu. Především bych jmenoval Siegfrieda Thomase nebo Petera Kocha, který zpracoval Adenauerovu politickou činnost v knize *Konrad Adenauer, Eine politische Biographie*. Pro českého čtenáře je zde také pár

---

¹ Williams, Charles: Adenauer. Otec nového Německa, Praha 2002, s. 244.

knih týkajících se Adenauerova života. V první řadě jde o knihu Miloslava Nováka *Kancléř Adenauer*, která je kvůli svému rozsahu pouze základním přehledem. Dále článek prof. Aleše Skřivana v Historickém obzoru, zabývající se vznikem SRN - *Konrad Adenauer a vznik Spolkové republiky*. A poslední a nejrozsáhlejší prací pro českého čtenáře je překlad z anglického originálu od Charlese Williamse *Adenauer, otec nového Německa*.

Ovšem nejdůležitější složkou pro studium této osoby jsou zajisté paměti, které K. Adenauer sepsal již v pokročilém věku po odchodu z politiky. Zde se vyjadřuje ke svému působení na politické scéně v poválečném Německu. Pro mou práci byl základním kamenem první díl jeho pamětí *Errinerungen 1945 – 1953*. Je zajímavé konfrontovat vědecké práce se subjektivně zabarvenými vzpomínkami samotného aktéra. Ve své práci jsem využil i pamětí dalších osob té doby, především některých jeho spolupracovníků, jako byl jeho tajemník Herbert Blankenhorn, který vydal paměti pod názvem *Verständnis und Verständigung*. Dále jsem využil paměti několika jeho spolustraníků, hlavně pak *Von Preussen nach Europa* od Hermanna Pündera a paměti Eugena Gerstenmaiera *Streit und Friede hat seine Zeit*. Mezi další prameny ze sekce pamětí patří i ty generála americké armády Lucia D. Claye *Entscheidung in Deutschland*. V neposlední řadě mi jako zdroj posloužily memoáry opozičního politika Carlo Schmidta.

Předem se musím přiznat, že jsem neprobádal řadu dalších pramenů, týkajících se jeho osoby, např. jeho projevy nebo korespondenci s řadou významných politiků, na jejichž vydání se podíleli především pánové Rudolf Morsey a Hans-Peter Schwarz. Důvodem byla především jejich nedostupnost v České republice.

Co se týče pramenů ke vzniku Spolkové republiky Německo, je celá řada možností. Je možné navštívit například Spolkový archiv v Koblenzi nebo Parlamentní archiv v Berlíně nebo archivy jednotlivých politických stran. Pro stranu CDU by to byl Archiv pro křesťansko-demokratickou politiku spadající pod Konrad Adenauer Stiftung sídlící v St. Augustinu nedaleko Bonnu. Tato nadace zpřístupnila několik pramenů i na svých internetových stránkách www.kas.de. Jsou zde dostupné všechny oficiální programy strany od jejího vzniku až do současnosti. Pro mé potřeby jsem využil naskenované programy a prohlášení z let 1945 – 1949. Další možností jsou archivy jednotlivých spolkových zemí. Bohužel dokumenty z německých archivů jsem nemohl využít. Jednou z možností však jsou vydané *Akten zur Vorgeschichte der Bundesrepublik Deutschland 1945 – 1949*, které je možné prostudovat v Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR.

Další možností, jak načerpat informace k tomuto tématu, je řada přehledových publikací

týkajících se dějin Spolkové republiky Německo. Mezi přední autory takovýchto publikací bych zařadil Hanse-Petera Schwarze, který je autorem druhého a třetího svazku pětidílných *Geschichte der Bundesrepublik Deutschland*. Dalším autorem je Rudolf Morsey, který se německým dějinám věnuje v širším měřítku. Pro toto období bych zmínil knihu, kterou jsem také využil, *Die Bundesrepublik Deutschland*. Mezi jedny z nejrozsáhlejších dějin Německa patří pětidílné dějiny *Geschichte der Bundesrepublik*, které vydali autoři Karl Dietrich Bracher, Theodor Eschenburg, Joachim Fest a Eberhard Jäckel. Pro svou práci jsem využil první díl Theodora Eschenburga *Jahre der Besatzung 1945-1949*. Posledním autorem, kterého chci zmínit je Wolfgang Benz a jeho čtyřdílné *Die Geschichte der Bundesrepublik Deutschland, Politik, Wirtschaft, Gesellschaft und Kultur*.

Literaturu, která se týká dějin Křesťansko-demokratické unie, bych rozdělil do dvou skupin. V prvním případě jde o dějiny zaměřující se především na faktografickou stránku vzniku strany apod. Do té druhé skupiny by pak patřily knihy zabývající se především ideologickým zaměřením strany. Do první kategorie bych zařadil především knihy Franka Bösche *Macht und Machtverlust* a *Die Adenauer-CDU*. Dále by sem patřila publikace vydaná Wulfem Schönbohemem a Güntrem Braunem s názvem *CDU-Programatik*. Jedná se o řadu článků od různých autorů týkajících se programového zaměření strany. Do druhé skupiny jsem zařadil další knihu od Wulfa Schönbohma *Die Geschichte der CDU, Programm und Politik der Christlich Demokratischen Union Deutschlands seit 1945* a dále *Der Verlust der Hegemonie, Die Kölner CDU 1945/1946 – 1964* od Winfrieda Herberse. Další knihou by byla *Christian Democracy in Western Germany* od Geoffreya Pridhama. Ještě bych se zmínil o poslední knize, která zpracovává dějiny CDU. Jde o dílo Hanse-Otto Kleinmanna *Geschichte der CDU*. Vzhledem k jejímu rozsahu zasahuje do obou mnou provizorně vytvořených skupin. Autor zde představuje celý proces vývoje této strany od prvních dní až do současnosti, což vzhledem k roku vydání je bohužel rok 1982. Pro svou práci jsem tak využil její první část, která se zabývá procesem od vzniku jednotlivých místních organizací až po vytvoření národní strany po vzniku SRN. Při hledání literatury jsem v katalogu Národní knihovny narazil ještě na jednu knihu, zabývající se dějinami CDU. Jedná se o knihu *CDU/CSU Podstata a politika* od Hanse Adama, která byla v naší zemi vydána v českém překladu v sedmdesátých letech. Obdobím, ve kterém je vydána, je myslím řečeno vše o stylu, jakým se autor vyjadřuje k politice strany CDU. Z toho důvodu by potřebovala vlastní kategorii. Nicméně i tak se v ní najde několik zajímavých poznatků, především o prvních programech strany. Další možností by byla kniha od Güntera Buchstaba a Klause Gotta *Die Gründung der*

Union nebo *Die Geschichte der CSU* od Alfa Mintzela. K těmto publikacím jsem bohužel neměl možnost se dostat.

Vzhledem k tématu mé práce se nedá vycházet pouze z biografii o Konradu Adenauerovi nebo přehledových publikací dějin Německa, ale je nutné se podívat i na knihy týkající se vývoje v západních okupačních zónách. Mezi takovéto monografie bych zařadil *Der besetzte Verbündete, Die amerikanische Deutschlandpolitik 1949 – 1955* od Hermanna Josefa Rupiepera nebo *Politik der Illusionen : Churchill, Eisenhower und die deutsche Frage 1945 – 1955* od Klause Larrese. Další monografií, kterou jsem využil, je práce Horstwaltera Heitzera *Die CDU in der britischen Zone 1945 – 1949*. Na první místa však patří další knihy Wolfganga Benze, např. *Deutschland unter alliierter Besatzung 1945 – 1949/55* nebo *Die Gründung der Bundesrepublik, Von der Bizone zum souveränen Staat*.

Hlavním úkolem mé práce je popsání procesu vzniku politické strany CDU a úloha Konrada Adenauera v těchto událostech. Zjištění, zda to byl on, kdo dal podnět pro vytvoření nové strany na křesťanských základech, zda byl od začátku vedoucí osobou ve formování struktury strany. Proč vůbec měl někdo potřebu založit novou politickou stranu na křesťanských základech. Působila zde přece strana Centrum, které byl sám Adenauer členem. Především se zaměřím na vznik organizace CDU v Severním Porýní-Vestfálsku a britské okupační zóně, kde působil Konrad Adenauer, ale krátce představím vznik jednotlivých organizací i v ostatních okupačních zónách. Se vznikem nové strany souvisí otázka programu, směru, kterým se bude dlouhodobě ubírat. To je dalším bodem této práce, představení programového vyjednávání mezi jednotlivými osobami, organizacemi, které se podílely na vzniku Křesťansko-demokratické unie. V poslední části práce se zaměřím na aktivní politiku strany CDU při obnově státu, jeho správě a následném vzniku Spolkové republiky Německo.

2 Osoba Konrada Adenauera a jeho politická činnost do nástupu nacismu

Konrad Adenauer se narodil 5. ledna roku 1876² v Kolíně nad Rýnem. Narodil se jako třetí syn do rodiny soudního úředníka Johanna Adenauera. Rodina, především otec, byla silně katolicky zaměřena. Konrád se narodil do doby, kdy Porýní bylo pod nadvládou Pruska a v plném proudu probíhal Kulturkampf. To zřejmě zapříčinilo jeho odpor k Prusku a vůbec k pruskému němectví.

I když se jeho otec vypracoval v úřadu na vysokou pozici, tak rodina patřila mezi ty chudší. Z toho důvodu nemohl Konrad Adenauer hned po maturitě nastoupit na univerzitu, protože rodinný rozpočet byl zatížen studiem jeho dvou starších bratrů. Po krátké kariéře v bankovním sektoru ale nakonec nastoupil na univerzitu ve Freiburgu ke studiu práv. Po jednom semestru přestoupil na univerzitu v Mnichově a pak byl svým otcem donucen přestoupit na zbytek studia do Bonnu. Rodina totiž neměla dost financí na jeho vydržování v cizím městě a kromě toho pro možnost vykonávání právní praxe v Porýní, respektive v Prusku, musel složit závěrečné zkoušky na pruské univerzitě. Studium ukončil roku 1897 a nastoupil jako praktikant u okresního soudu v Bensbergu. Po 9 měsících se dostal ke kolínskému okresnímu soudu. Zbytek celkem čtyř praktikantských let strávil na mnoha odděleních soudu. Nutno podotknout, že celé čtyři roky praktikantské práce byly bezplatné. Po jejich absolvování v roce 1901 složil tzv. velkou státní zkoušku a získal titul asesora, díky kterému mohl vykonávat právnickou praxi. Vzhledem k předešlé praxi získal následující rok práci na prokuratuře, kde zastával místo mladšího prokurátora. S touto prací nebyl příliš spokojen, proto v roce 1903 využil možnosti dočasně nastoupit v kanceláři civilního advokáta Hermanna Kausena. Kromě právnických zkušeností zde získal první kontakt na stranu Centrum. Kausen byl totiž předsedou kolínské organizace.

V témže roce ho čekala další změna a to v rodinném životě. Díky členství v tenisovém klubu se seznámil se slečnou Emmou Weyerovou a v roce 1904³ se s ní oženil. Toto manželství mu výrazně pomohlo i společensky, poněvadž Emmina rodina patřila v Kolíně nad Rýnem k velmi váženým. Její dědeček byl významným kolínským architektem a její matka pocházela z důležité rodiny Wallrafů. Toto postavení manželčiny rodiny se mu v budoucnu několikrát vyplatilo.

---

² Koch, Peter: Konrad Adenauer, Eine politische Biographie, Hamburk 1985, s. 21.

³ Williams, Charles: Adenauer. Otec nového Německa, Praha 2002, s. 42.

Rok 1906 znamenal v Adenauerově kariéře výrazný skok. V tomto roce se na kolínské radnici uvolnil post jednoho místostarosty a Adenauer, ač téměř bez potřebné kvalifikace, se o post začal ucházet. V tu chvíli využil známosti s advokátem Kausenem, který ho po společném rozhovoru doporučil jako kandidáta za stranu Centrum⁴. Zároveň mu pomohlo manželství s Emmou, protože její strýc, Max Wallraf, měl silné vazby na Liberální stranu, která byla tehdy stranou s nejsilnějším zastoupením na radnici. Díky těmto kontaktům 7. března vyhrál volby a stal se místostarostou pro daňový referát. V osobním životě zažíval Adenauer v témže roce také zvraty. Pár dní po jeho zvolení do funkce místostarosty mu zemřel otec a na podzim se manželům Adenauerovým narodil první syn, kterého pojmenovali Konrad.

Ve svém úřadu pracoval Adenauer svědomitě a i díky němu se dařilo městským financím. V dalším postupu jeho závratné kariéry mu, kromě jeho píce, pomohl znovu manželčin strýc Max Wallraf, který byl v roce 1907 zvolen starostou. Díky této „rodinné“ spolupráci se v roce 1909 dokázal prosadit jako kandidát na místo 1. místostarosty, které následně získal⁵. Na tomto postu působil i v době, kdy se svět řtil do první světové války. Hlavním úkolem příprav na válku bylo zajištění zásobování potravinami. To si vzal Adenauer jako první místostarosta osobně na starost. Během prvních válečných let musel téměř převzít vedení města, protože starosta Wallraf byl často na služebních cestách v Berlíně. Také se dalo předpokládat, že by starosta mohl být povolán do Berlína jako poslanec horní komory pruského zemského sněmu. I z toho důvodu začal Adenauer shánět podporu pro svoji pozici. Nakonec získal podporu napříč politickým spektrem, nejen uvnitř vlastní strany Centrum, ale také u liberálů a dokonce i sociálních demokratů. Mezi hlavní podporovatele patřili pánové Hugo Mönning a Johannes Rings, představitelé kolínské organizace Centra, u liberálů mu zajišťoval podporu významný bankéř Louis Hagen a z řad sociálních demokratů se dohodl s Wilhelmem Sollmannem⁶. Ve stejnou dobu ovšem mohl znovu zaznamenat skok ve své kariéře. V únoru 1916 mu bylo nabídnuto místo starosty v Cáchách⁷. Pro Adenauera by to znamenalo výrazné zlepšení jeho pozice. Po dlouhých debatách se svými podporovateli se rozhodl místo cášského starosty odmítnout. V rozhodování mu pomohl i manželčin strýc Wallraf, který mu poradil místo nepřijmout. Tato rada se mu vyplatila, protože roku 1917 byl zvolen starostou Kolína nad

---

⁴ Koch, Peter: Konrad Adenauer, Eine politische Biographie, Hamburk 1985, s. 25.

⁵ Tamtéž, s. 26.

⁶ Williams, Charles: Adenauer. Otec nového Německa, Praha 2002, s. 59.

⁷ Tamtéž, s. 60.

Rýnem⁸, poněvadž dosavadnímu starostovi byl nabídnut post státního podtajemníka na ministerstvu vnitra.

Adenauer tedy vstoupil do posledního roku války v pozici starosty Kolína nad Rýnem. Tím se mu otevřely dveře i do vysoké politiky, protože s funkcí starosty souviselo členství v rýnském provinčním sněmu a místo poslance v pruské panské sněmovně. V roce 1918 panoval v Německu všeobecný optimismus, podpořený jarní ofenzivou na západní frontě. Adenauer nebyl však tak optimistický jako jeho okolí. Už na jaře toho roku se začal věnovat přípravám na poválečné období. Dokonce v lednu při rozhovoru s Maxem Wallrafem řekl, že Německo válku prohraje a císařství zanikne⁹. Na podzim byla už situace odlišná. V Kolíně nad Rýnem se obyvatelé znovu museli potýkat s nedostatkem potravin. Navíc nálada uvnitř armády začala být kritická, německé jednotky se hromadně stahovaly ze svých pozic, ale to nejhorší mělo přijít. Adenauer se už delší dobu obával bolševické hrozby, která se stala osudnou carskému Rusku. Viděl ve svém městě stejné příznaky, které v Rusku rozpoutaly Říjnovou revoluci a to nedostatek potravin, vztek lidí z nastalé situace a třídní rozpory. Zvládat tuto situaci v Kolíně nad Rýnem mu pomáhal socialistický předák Sollmann. Situace se ovšem vyhrotila v jiném městě. A to v Kielu, kde se v prvních listopadových dnech vzbouřili proti absurdnímu rozkazu námořníci a zažehli revoluci. Poté se námořníci rozhodli obsadit Kolín nad Rýnem, čemuž se povedlo i s Adenauerovu pomocí zabránit. Dne 7. listopadu vyhlásili revolucionáři v Kolíně republiku.

Ještě před touto událostí se německá vláda vedená kancléřem Maxem Bádenským rozhodla požádat o příměří a souhlasit se 14 body prezidenta Wilsona z ledna téhož roku. Mezitím se spojenci, Francie a Velká Británie, rozhodli k okupaci revolucí zasaženého Porýní a 7. listopadu obeslali německou vládu podmínkami příměří. Max Bádenský vyřešil nastalou situaci uznáním porážky a dne 9. 11. odstoupil ze své funkce a za nástupce označil Friedricha Eberta. Ten samý den se rozhodl císař Vilém II. k útěku do Nizozemí a tím zaniklo německé císařství. V těchto dnech probíhala v Kolíně nad Rýnem revoluce, ale díky Sollmannovým diplomatickým schopnostem se podařilo situaci zvládnout bez pouličních bojů. Během následujících týdnů měla správu nad městem převzít britská armáda. Tu Adenauer do jisté míry nedočkavě vyhlížel, protože věděl, že jedině ona je schopna v tuto chvíli zajistit veřejný pořádek. První jednotky začaly proudit do města 6. prosince. Okupační jednotky zde zůstaly

---

⁸ Koch, Peter: Konrad Adenauer, Eine politische Biographie, Hamburk 1985, s. 30.

⁹ Williams, Charles: Adenauer. Otec nového Německa, Praha 2002, 67.

až do 31. ledna 1926.¹⁰ Toho dne byl na radnici přijat brigádní generál Algernon Lawson, který začal s Adenauerem vyjednávat o prvních krocích. Adenauer si ze všeho nejdříve přál co nejrychlejší slavnostní průvod britských vojsk městem, aby se vědělo o jejich přítomnosti a revolucionářská nálada se definitivně vytratila. To ovšem generál odmítl, protože se obával přesného opaku. Místo toho začal vznášet první požadavky. Trval na rozpuštění domobrany a vyloučení dělnických a vojenských rad z účasti na jednání s okupačními vojsky. Během dalších dnů dorazily zbylé britské jednotky v čele s vojenským guvernérem, generálem sirem Charlesem Fergussonem. Na počátku okupace platilo ve městě stanné právo, a i když to Adenauer označoval za přehnané, jeho ochota ke spolupráci s vojenským vedením v určitých ohledech podmínky zmírnila. Generál Fergusson 12. prosince při oficiálním setkání se starostou prohlásil, že bude jednat pouze s ním, protože on odpovídá za pořádek ve městě¹¹.

Na přelomu let 1918 a 1919 se na různých politických úrovních jednalo o budoucím statutu Porýní. Možností bylo několik, jednou z nich byl i vznik samostatného Rýnského státu, který podporovaly různé skupiny v Porýní. S tím samozřejmě nepočítali spojenci a Adenauerovi se tato myšlenka také příliš nezamlouvala. Jediným, čeho chtěl dosáhnout, bylo zabránění plné anexi Porýní Francií. V tom případě by o samostatném Porýní uvažoval.

Je zajímavé, že v takové době měl Adenauer čas i na jiné záležitosti než zajištění chodu města a spolupráci s okupační armádou. Na podzim roku 1919 se totiž Konrad Adenauer podruhé oženil. Jednalo se o dívku ze sousedství, Auguste Zinsserovou, přezdívanou Gussi. Obě rodiny se začaly přátelit už před válkou. Adenauerovy děti často chodily k Zinsserovým na návštěvu a přátelily se s jejich dětmi, i když ty byly o něco starší. Adenauer trávil hodně času v zahradě pečováním o své růže a tak se často setkal s Gussi a začali se poznávat. I když její rodiče byli s Konradem přáteli, tak jejich sbližování neviděli úplně rádi. Věděli, že pan starosta hodně miloval svou první ženu a navíc byl téměř o dvacet let starší než jejich dcera. A byl tu ještě jeden problém. Gussina rodina byla protestantského vyznání, zatímco Adenauerovi byli zarytými katolíky. Ať se Zinsserovi snažili sebevíc, stejně se nakonec Gussi za Konrada Adenauera provdala. Nejprve přestoupila k římskokatolické církvi a 25. září 1919 se konala jejich svatba.

Konrad Adenauer působil ve funkci starosty Kolína nad Rýnem až do března roku 1933, kdy v Německu získali moc národní socialisté. Za tu dobu musel řešit řadu problémů a zajišťovat chod města. Každou krizi se jemu a jeho spolupracovníkům podařilo lépe či hůře

---

¹⁰ Schwarz, Hans-Peter: Adenauer, Der Aufstieg, 1876 – 1952, Stuttgart 1986, s. 196.

¹¹ Williams, Charles: Adenauer. Otec nového Německa, Praha 2002, s. 86.

vyřešit. Několikrát si v poválečném období pohrával s myšlenkou na vznik samostatného Rýnského státu, ale nikdy pro to nebyla vhodná doba. Častokrát musel řešit zajišťování základních potřeb pro obyvatelstvo a až do roku 1927 na správě města spolupracoval s britskými okupačními jednotkami. Když se v roce 1933 uchýlil do ústraní kvůli zajištění bezpečí pro sebe a svou rodinu, zdálo se, že se už do politiky nikdy nevrátí. Leč opak se stal pravdou a po skončení druhé světové války Adenauer sehrál ještě významnější roli než po té první.

3 Poválečná politická činnost

3.1 Starostou Kolína nad Rýnem

Druhá světová válka pro Evropu oficiálně skončila 8. května 1945. Pro Konrada Adenauera a část jeho rodiny skončily válečné boje už 15. března 1945¹², kdy byl Kolín nad Rýnem a přilehlé oblasti, včetně Rhöndorfu, osvobozeny americkými spojeneckými jednotkami. Hned následujícího dne, 16. března¹³, Adenauera navštívili příslušníci americké armády, podplukovník Tuhus a kapitánem Emerson. Z pověření vojenského guvernéra Kolína nad Rýnem, pplk. Johna K. Pattersona, mu bylo nabídnuto místo kolínského starosty a mohl se tak podílet na obnově zničeného města. Po druhé světové válce zbylo z Kolína jen množství trosk. Počet obyvatel se snížil přibližně na pouhých 30 000. Pro srovnání, předválečný počet obyvatel se pohyboval kolem 790 000¹⁴. Jenže v té době, v polovině března, byl Adenauer nucen místo starosty odmítnout. Důvod byl prostý. Jeho synové, povolání do armády, byli stále na frontě. Nedovolil si riskovat jejich životy tím, že by se stal starostou Kolína nad Rýnem. Během následujících dní byl přemlouván, jak Pattersonovými lidmi, tak lidmi ze svého okolí. Pattersonův pobočník ho přesvědčil k návštěvě zničeného města. To na Konrada Adenauera zapůsobilo natolik, že byl ochoten přijmout místo poradce starosty, kterým se stal jeho švagr Willi Suth. Jako poradce se měl podílet na obnově města.

To bylo ovšem jen dočasné řešení. Dne 4. května¹⁵, tedy ještě před oficiálním ukončením války, byl Konrad Adenauer Američany jmenován a uveden do úřadu starosty Kolína nad Rýnem. Ovšem Adenauer nebyl vybrán pro místo starosty náhodou. Vedení spojeneckých armád už před obsazením území Německa vypracovávalo seznam lidí, které bude třeba kontaktovat kvůli budoucí spolupráci na správě země. Byly to osoby, které se v první řadě nezkompromitovaly sympatiemi s nacistickým režimem i lidé, kteří se aktivně podíleli na odboji. V tomto seznamu figurovala řada emigrantů, ale také osoby politicky aktivní před válkou, které se s novým režimem nesmířily a byly jakýmkoliv způsobem perzekuovány. Jako například Konrad Adenauer. Tak se i on dostal na seznam, který byl označován jako „bílý seznam“. Podle mě dostupné literatury se dokonce dostal na 1. místo tohoto seznamu pro celé

---

¹² Koch, Peter: Konrad Adenauer, Eine politische Biographie, Hamburk 1985, s. 124.

¹³ Srov. - Koch, Peter: Konrad Adenauer, Eine politische Biographie, Hamburk 1985, s. 131 – uvádí datum 19. 3. 1945.

¹⁴ Počty obyvatel se v literatuře různí, předválečný počet se pohybuje v rozmezí ± 20 000, ten poválečný v rozmezí ± 2500.

¹⁵ Williams, Charles: Adenauer. Otec nového Německa, Praha 2002, s. 229. - uvádí jako datum jmenování Adenauera do funkce 3. 5. Podle ostatní literatury, např. H. P. Schwarz uvádí, že 3. 5. proběhl rozhovor mezi ním a vojenským guvernérem pplk. Pattersonem.

Německo. To dokonce sám zmiňuje ve svých pamětech¹⁶. Většina autorů to ovšem odůvodňuje faktem, že šlo o abecedně seřazený seznam, tedy že nešlo o pořadí podle důležitosti či výjimečnosti vybraných osob.

Před Adenauerem a jeho úřadem tu stál hlavní úkol – obnova města. S tím souviselo mnoho základních, životně důležitých potřeb. Šlo především o znovuvybudování vodovodu, zásobování obyvatel jídlem, elektřinou a palivem. Dále se jednalo o dopravu a opravu domů. Samozřejmě ve všech krocích musel jeho úřad komunikovat s vojenskou správou. Během těchto jednání dosáhl toho, že americké vojenské jednotky budou zajišťovat zásobování obyvatelstva potravinami. Co se dopravy týče, bylo pro město na Rýnu potřeba vybudovat dříve zničené mosty. Adenauer se ovšem nezaměřil pouze na zajištění základních potřeb. Pro něj bylo důležité obnovit i kulturní a vědecký život města. Proto prosazoval obnovení některých divadel ve městě a tak mohla být v srpnu 1945 zahájena divadelní sezóna. Dále se zajímal o obnovu místní univerzity a knihovny. Chtěl z Kolína nad Rýnem vybudovat centrum Porýní ve všech směrech. Bohužel vše nešlo podle jeho plánů a už vůbec ne podle plánů vojenské správy. Navíc v té době, na počátku léta, došlo ke změně, kterou se Kolín nad Rýnem dostal pod správu Britů. Na tu se Adenauer zprvu těšil, ale brzy byl zklamán. I z toho důvodu v úřadu starosty Kolína dlouho nevydržel.

3.2 Vztahy s vojenskou správou

V období od března do června 1945¹⁷ byla oblast Kolína nad Rýnem okupována americkými jednotkami. Adenauer byl nejprve rád, že Američani jsou v Kolíně přítomni a bral je jako osvoboditele. Především byl polichocen, když zjistil, že byl Američany zařazen na první místo „bílého seznamu“ i pro celé Německo. Zpočátku vůbec nevěděl jak s Američany jednat. Projevila se zde jeho dlouholetá izolace. Brzy se však jeho názor začal měnit. Byl rozčarován z jejich správy a později o nich tvrdil, že nejsou schopni spravovat větší města. Neshodli se totiž na některých základních principech budoucí správy města. Adenauer sice stejně jako Američané a ostatní spojenci počítal s denacifikací Německa, ale počítal s využitím řadových úředníků, i těch, kteří pracovali v úřadech za nacistického režimu, při správě města. To ovšem spojenci odmítali, nehodlali dělat rozdíly mezi jednotlivými nacisty. Dále pak Adenauer říkal, že Američané vůbec nechápou „německou mentalitu“¹⁸. Správa

---

¹⁶ Adenauer, Konrad: *Erinnerungen I.*, 1945 – 1953, Frankfurt a. M. 1967, s. 23.

¹⁷ Tamtéž, s. 26.

¹⁸ Schwarz, Hans-Peter: *Adenauer, Der Aufstieg, 1876 – 1952*, Stuttgart 1986, s. 443.

v prvních měsících nefungovala a ve chvíli, kdy vypluly na povrch pravdy o koncentračních táborech, vypukla velká nevole proti všem Němcům mezi okupačními vojáky. Dále se neshodovali na směr, kam by obnova města měla směřovat. Adenauer měl vizi vytvořit z Kolína nad Rýnem centrum Porýní a soustřeďoval se i na kulturní obnovu¹⁹. To Američané moc neschvalovali, chtěli zajistit pouze základní potřeby pro obyvatele. I přes tyto rozpory se brzy spřátelil s pplk. Pattersonem a udržoval s ním dlouho písemný kontakt. I tak byl ale v červnu rád, že Američané Kolín nad Rýnem opouštějí a těšil se na obnovení spolupráce s Brity z dvacátých let. V tomto směru ho ale čekalo zklamání. Britům se brzy přestaly zamlouvat Adenauerovy plány a po několika měsících byl z funkce starosty propuštěn a dokonce mu byla zakázána jakákoliv politická činnost.

3.3 Odvolání z funkce starosty

Britové převzali správu od Američanů 21. června 1945²⁰. Britské vojenské správě provincie Severní Porýní velel brigádní generál Barraclough. Tomu podléhal plk. Hamilton jako velitel vojenské správy v Kolíně nad Rýnem. Brzy po nástupu Britů Adenauer pochopil, že se jedná o lidi s jinou výchovou, než byli ti, co působili v Kolíně před dvaceti lety. Britská správa se soustředila na strohé zajišťování základních potřeb a na proces denacifikace a převýchovy Němců. Z toho důvodu Adenauer začal přemýšlet o budoucnosti země a znovu si začal pohrávat s myšlenkou samostatného Porýní. Otázkou zůstává, do jaké míry to myslel vážně. Tušil, že nějakou dobu bude země rozdělená a pokud jednou z částí měla být oblast Porýní, preferoval její celistvost a zřejmě pod francouzským dohledem. Z toho důvodu se v období od srpna do října 1945 několikrát tajně sešel s francouzskými důstojníky. Vzhledem k tomu, že Adenauer byl starostou Kolína nad Rýnem pod britským dohledem, podnikal setkáním s Francouzi nezákonnou věc, a kdyby se to britské velení dozvědělo, byl by okamžitě propuštěn. Nicméně Adenauer byl stejně 6. října 1945 ze své funkce odvolán, a to z důvodu nesplnění jeho povinností při obnově města. Jedním z podnětů k jeho odvolání byl dopis generála Fergussona z 10. července adresovaný britskému ministerstvu zahraničí. V tomto dopise se Fergusson, který znal Adenauera ze svého působení v Německu na pozici vojenského guvernéra z roku 1919, zmiňuje o jeho odporu vůči Velké Británii, označuje ho za sice velmi chytrého člověka, ale zároveň za velmi mazaného a nebezpečného intrikána²¹.

---

¹⁹ Koch, Peter: Konrad Adenauer, Eine politische Biographie, Hamburk 1985, s. 132.

²⁰ Adenauer, Konrad: Erinnerungen I., 1945 – 1953, Frankfurt a. M. 1967, s. 26.

²¹ Williams, Charles: Adenauer. Otec nového Německa, Praha 2002, s. 233.

Tento dopis se k vojenské správě Severního Porýní dostal až 28. září. Barraclough ho bral za částečně přehnaný, považoval Adenauera již za starého muže bez většího vlivu. Nicméně 1. října poslal dopis pplk. Hamiltonovi, ve kterém označuje Adenauera za nekompetentního a navrhuje jeho odvolání a žádá o jeho názor na tento krok. K dopisu přiložil i kopii dopisu od generála Fergussona. Hamilton proti tomuto postupu nic nenamítal, a proto bylo Adenauerovi následně posláno předvolání, aby se 6. října dostavil do Hamiltonovy kanceláře. Jenže předvolání již Adenauera v kanceláři nezastihlo a z toho důvodu byl k jednání přivezen eskortou. Generál Barraclough byl uražený, že přijel pozdě a podle Adenauerových slov ho přijal velmi chladně²². Poté mu byl přečten propouštěcí dopis a byl vyzván k jeho podepsání. To Adenauer odmítl a odešel z místnosti. V propouštěcím dopise byla kromě samotného propuštění ještě dvě další nařízení. Prvním mu bylo nařízeno co nejrychlejší opuštění Kolína nad Rýnem, ale nebylo jasné, zda v něm nesmí bydlet nebo nesmí město navštěvovat. Druhé nařízení mu zakazovalo jakoukoliv politickou činnost na území Kolína nad Rýnem a celé provincie Severní Porýní.

Tato omezení znamenala pro Adenauera šok. Nepředstavoval si, že by mohl být propuštěn kvůli neschopnosti vykonávat svou práci. V propouštěcím dopise je přímo uvedeno, že Konrad Adenauer již nemá dostatek energie pro takovouto funkci²³. Stejně odůvodnění se mělo o pár dní později objevit v novinách, které o Adenauerově propuštění informovaly²⁴. Pravdou je, že Kolín nad Rýnem na podzim výrazně zaostával v procesu obnovy města a zajištění surovin na blížící se zimu oproti ostatním velkým městům. Vojenská správa se domnívala, že Adenauer neučinil všechny kroky ke splnění základních povinností, které si jeho kabinet stanovil na prvním zasedání. Tím byly opravy domů, shromáždění zásob potravin a paliva a zajištění zdravotní péče²⁵.

Jenže omezení ohledně návštěv Kolína nad Rýnem znamenalo, že by nemohl navštěvovat svou ženu, která byla ve velmi špatném zdravotním stavu a byla ve městě hospitalizována. Jeho první žádost na doprovázení své manželky gen. Barraclough zamítl. Druhou žádost o povolení návštěvy své ženy, podanou přes velitele vojenské správy v Kolíně, už Barraclough 15. října povolil. Několik dní před tím totiž měl generál telefonát z Berlína od Kontrolní komise, pod jehož vlivem 11. října zaslal Adenauerovi dopis, ve kterém rušil zákaz politické činnosti, ovšem pouze mimo město Kolín. O několik týdnů později přijel do Düsseldorfu

---

²² Adenauer, Konrad: *Erinnerungen I., 1945 – 1953*, Frankfurt a. M. 1967, s. 36.

²³ Tamtéž.

²⁴ Pünder, Hermann: *Von Preussen nach Europa*, Stuttgart 1968, s. 204.

²⁵ Adenauer, Konrad: *Erinnerungen I., 1945 – 1953*, Frankfurt a. M. 1967, s. 31.

velitel Kontrolní komise pplk. Annan, který považoval Adenauera za jednoho z možných vůdců budoucího německého státu. Proto se s gen. Baracloughem dohodl, že veškerá omezení pro Adenauera budou zrušena. Dne 14. prosince byl bývalý starosta znovu pozván k gen. Baracloughovi, který mu oznámil, že ruší zákaz politické činnosti, která mu je povolena jak v oblasti Kolína nad Rýnem²⁶, tak mimo něj. Stejně tak zrušil zákaz návštěvy města a Adenauer zde mohl i bydlet. Tento rozhovor přišel pro Konrada Adenauera v nejlepší chvíli, protože ten den bylo zahájeno setkání Křesťansko-demokratických uskupení v Bad Godesbergu.

V případě Adenauerova odvolání můžeme hledat i politické důvody. Sám Adenauer to naznačuje ve svých pamětech²⁷. Faktem je, že ve Velké Británii v poválečné době byla u moci Labour Party a její program se plně neshodoval s Adenauerovým přesvědčením. V jeho pamětech naráží také na sympatie s SPD. To dosvědčují i rozpory mezi Adenauerem a Görlingerem – předsedou Kolínské SPD. Tento důvod uvádí i Hermann Pünder ve svých pamětech jako jeden z hlavních důvodů odvolání Konrada Adenauera. Ten chybně udává datum odvolání 9. 10. 1945²⁸. Politické spory sice mohly hrát svou roli při rozhodování gen. Baraclougha, ale určitě nebyly hlavním důvodem. Kdyby britská vojenská správa chtěla vytvořit ve své zóně levicovou „vládu“ shodující se s vládou Londýna, tak nejmenuje Adenauerovým nástupcem jeho švagra Willi Sutha, a o necelé dva měsíce později Hermanna Pündera. Oba byli členy nově vzniklé CDU.

---

²⁶ Adenauer, Konrad: *Erinnerungen I., 1945 – 1953*, Frankfurt a. M. 1967, s. 39.

²⁷ Tamtéž, s. 26.

²⁸ Pünder, Hermann: *Von Preussen nach Europa*, Stuttgart 1968, s. 209.

4 Počátky CDU

4.1 Postoj okupačních mocností k vzniku politických stran a politickému uspořádání

Poválečná situace vůbec nenahrávala brzkému znovuoobnovení některých stran nebo dokonce zakládání nových. Souviselo to s postojem k ovládanému německému státu. I když se do značné míry lišily představy jednotlivých okupačních mocností jak naložit s obsazeným územím, základní filozofií správy země vždy byla tzv. čtyři „D“ : Denacifikace, Demilitarizace, Decentralizace a Demokratizace²⁹. S prvním „D“ souvisel krok spojenců ihned po skončení války, kterým byla zakázána činnost veškerých nacionálně zaměřených stran. Během prvních měsíců správy se okupační mocnosti soustředily výhradně na zajištění základních potřeb pro obyvatele. Těmito úkoly byly pověřeny osoby z domácího prostředí, které dříve nijak nespolupracovaly s nacistickým režimem. Brzy však bylo zřejmé, že okupační stav nemohou udržovat donekonečna a obnova státu/ů na demokratickém základě a s ním spojený brzký odchod většiny okupačních vojsk není možný bez vytvoření politického prostředí s politickými stranami. Po vytvoření jednotlivých okupačních zón postupovala každá země uvnitř svého území do jisté míry rozdílně, přestože základní principy byly stejné. Brzy se značně lišil směr, kterým se chtěli ubírat Sověti ve své zóně, od toho, kterým se ubíraly západní okupační mocnosti. Tato diferenciaci se ukázala i v otázce vzniku politických stran.

Na povolení vzniku nebo obnovy politických – nenacistických stran se zástupci okupačních mocností dohodli na konferenci v Postupimi³⁰. První okupační zemí, která povolila vznik nových nefašistických politických stran, byl překvapivě Sovětský svaz. Ten k tomuto kroku přistoupil už 10. června 1945³¹. Západní mocnosti jej napodobily až na podzim téhož roku, tedy až po Postupimské konferenci. Nejdříve se tak stalo v americké okupační zóně 13. srpna, následovala je britská vojenská správa 15. září a nejpозději se k povolení zakládání stran rozhodli Francouzi a to 13. prosince. To ovšem neznamená, že by němečtí politikové nepřemýšleli o budoucnosti státu a jeho politickém zaměření. Z toho důvodu se již před oficiálním povolením vzniku stran od okupačních orgánů formovaly

---

²⁹ Benz, Wolfgang: Deutschland unter alliierter Besatzung 1945-1949/55, Berlin 1999, s. 35.

³⁰ Ta se konala 17. 7. – 2. 8. 1945.

³¹ Bundesarchiv - Institut für Zeitgeschichte hrsg.: Akten zur Vorgeschichte der Bundesrepublik Deutschland 1945-1949. Band 1, München 1989, s. 26. Oproti tomu Kleinmann, Hans-Otto: Geschichte der CDU, Stuttgart, 1993, s. 23. uvádí datum 2. června 1945.

politické spolky a sdružení, kde se diskutovalo o podobách budoucích stran. Nově vzniklá nebo obnovená strana musela být řádně zaevidována u orgánů okupační správy. Z toho důvodu jsou občas zmatečná data považována za vznik té či oné politické strany. Většinou jsou to dny, ve kterých se konaly schůze členů strany, kde byly dohodnuty základní směrnice strany a zvoleno vedení.

Okupační správa také musela vytvořit organizaci politického prostředí na území své zóny, pro lepší a rychlejší obnovu země. Pro britskou okupační zónu byla vrchním orgánem Kontrolní komise³² pod vedením generála Robertsona³³, pomineme-li britskou vládu. V britské zóně, podobně jako v té americké se vedení rozhodlo zachovat téměř původní rozdělení na menší správní jednotky podle původních německých spolkových zemí. K lepšímu vytvoření německého politického prostředí byl vypracován, podobně jako v americké zóně, systém zemských sněmů, v jejich čele stála zemská rada s ministerským předsedou³⁴. Jejich roli do prvních zemských voleb však hráli starostové velkých měst, jako např. Konrad Adenauer jako starosta Kolína nad Rýnem³⁵. Musíme však pominout Prusko, které bylo pro svou rozsáhlost rozděleno mezi všechny okupační zóny, a navíc velká část připadla Polsku. V britské zóně tak 18. června 1946³⁶ vznikl nový stát – Severní Porýní – Vestfálsko. Definitivně ale bylo Prusko zrušeno až 25. 2. 1947 rozhodnutím Kontrolní komise³⁷. Dalším krokem bylo co nejrychlejší obnovení domácí politické scény, které mělo vyvrcholit zemskými volbami do zemských parlamentů. Tím se měl dále rozvíjet demokratický charakter země.

4.2 Důvody vzniku CDU

Jaký byl důvod pro vznik nové politické strany na křesťanském základě? V Německu existovala strana Centrum, která měla ve státě tradici několika desetiletí. Ta byla v roce 1933 po nástupu nacistů rozpuštěna a po válce znovu obnovena. Ale voličská základna této strany byla do určité míry omezena, poněvadž byla orientována pouze na katolické obyvatelstvo. I její program tomuto zaměření odpovídal. Proto zde byl požadavek na vznik politické strany

---

³² Bundesarchiv - Institut für Zeitgeschichte hrsg.: Akten zur Vorgeschichte der Bundesrepublik Deutschland 1945-1949. Band 1, München 1989, s. 44.

³³ Benz, Wolfgang: Deutschland unter alliierter Besatzung 1945-1949/55, Berlin 1999, s. 48.

³⁴ Bundesarchiv - Institut für Zeitgeschichte hrsg.: Akten zur Vorgeschichte der Bundesrepublik Deutschland 1945-1949. Band 1, München 1989, s. 44.

³⁵ Bundesarchiv - Institut für Zeitgeschichte hrsg.: Akten zur Vorgeschichte der Bundesrepublik Deutschland 1945-1949. Band 2, München 1989, s. 23.

³⁶ Adenauer, Konrad: Erinnerungen I., 1945 – 1953, Frankfurt a. M. 1967, s. 101.

³⁷ Pünder, Hermann: Von Preussen nach Europa, Stuttgart 1968, s. 288.

na podobných základech a tradicích, která by však oslovila větší masu obyvatelstva a mohla se stát jednou z hlavních celostátních stran. Proto bylo důležité vybudovat stranu ne na katolických principech nýbrž na křesťanských, tedy zahrnující i protestanty. Tyto myšlenky ovšem nebyly zcela nové. Už dřívější přední politici strany Centrum uvažovali o tom, že bude nutné ve straně spojit katolíky i protestanty³⁸. Tím by strana získala větší vliv. To dosvědčují i Adenauerovy vzpomínky na to, jak na katolickém sněmu v roce 1922 vyzýval ke společné cestě s evangelíky³⁹. Tyto snahy ovšem přerušil nástup nacistů a následné rozpuštění strany. Po válce si tak mnoho bývalých politiků položilo otázku, zda obnovit původní stranu nebo založit novou. Strana Centrum byla obnovena, ale zdaleka ne na předválečné úrovni. V brzkém poválečném období se v Německu objevila řada iniciativ k vytvoření strany, která by sdružovala široké vrstvy obyvatelstva. Se stranou Centrum se dá najít jistá kontinuita, především v tom, že většina členů byla dříve členy této strany. Například z prvních 35 členů berlínské organizace jich bylo 14, tedy téměř polovina⁴⁰. Důležité je zmínit, že podnět nevzešel pouze z řad katolických nebo křesťanských politiků, ale také z řad průmyslníků, odborů atd. Otázka víry byla pouze jedním z mnoha aspektů, které vedly k pozdějšímu sloučení v celonárodní stranu. Cílem těchto iniciativ bylo vytvoření „nového“ Německa na demokratickém principu. Na prvním celonárodním sjezdu organizací CDU z prosince 1945 byla dohodnuta hlavní idea nové strany – a to Socialismus křesťanské odpovědnosti⁴¹. Jedním ze společných témat všech spolků a organizací, které se podílely na vzniku CDU, bylo odsouzení bývalého nacistického režimu, ale i odloučení od principů Výmarské republiky. Dále strana kladla důraz na vztah státu a rodiny, ve kterém měla být rodina základním kamenem státu. Dalším stěžejním bodem mělo být školství a hospodářství. Všechny tyto hlavní ideály měly určovat směr nové strany, ale jejich přesné ukotvení v programu bylo předmětem mnoha rozhovorů a ideologických sporů v několika dalších letech, které pak vyústily v jeden stranický program.

4.3 Založení strany v jednotlivých částech země

Po skončení války se v Německu utvořila hlavní centra politického vývoje. Byla to města Berlín, Kolín nad Rýnem a Frankfurt nad Mohanem. Tato města se stala středem politického dění v jednotlivých zónách a proto i zde začaly vznikat organizace, z kterých se vyvinula

³⁸ Schönbohm, Wulf: Die Geschichte der CDU, Bonn 1980, s. 7.

³⁹ Adenauer, Konrad: Erinnerungen I., 1945 – 1953, Frankfurt a. M. 1967, s. 50.

⁴⁰ Becker, Felix: Kleine Geschichte der CDU, Stuttgart 1995, s. 21.

⁴¹ Tamtéž, s. 31.

pozdější CDU. Tyto organizace v době svého vzniku často nesly v jednotlivých oblastech rozdílné názvy. Název CDU byl dohodnut až v pozdější době, kdy se jednalo o vzniku strany fungující na celostátní úrovni.

Berlín, jako hlavní město bývalého Německa, se stal jedním z center budoucí CDU. Místní politici profitovali z faktu, že sovětská okupační správa se rozhodla jako první povolit vznik nových, nefašistických politických stran. Zakládající shromáždění se sešlo 22. června 1945 v divadle na Schiffbauerdamm nedaleko železniční stanice Friedrichstraße⁴². Zde bylo zvoleno vedení berlínské CDU, většinou z politiků známých z minulosti. Prvním předsedou se stal Andreas Hermes, který za Výmarské republiky ve dvacátých letech zastával post ministra pro výživu a zemědělství. Jeho zástupci byli zvoleni Walther Schreiber, bývalý pruský ministr obchodu, a Theodor Steltzerm. Nová strana byla vojenskou správou schválena 26. června 1945 pod názvem Křesťansko-demokratická strana Německa. V tu chvíli strana čítala 35 členů, z nichž 14 pocházelo z Centra, 6 z Německé demokratické strany⁴³.

Druhou okupační mocností, která povolila vznik politických stran, byly USA. V americké zóně bylo zakládání CDU nejspíše nejvíce roztříštěné. Nebylo zde žádné hlavní centrum, jehož organizace by výrazně vyčnívala nad ostatními z jiných měst. Navíc tato zóna zahrnovala celé Bavorsko, které je známo svými tradicemi odlišnými od ostatních německých států a svým smyslem pro federalismus. I z tohoto důvodu vznikla na území Bavorska podobná strana, Křesťansko-sociální unie (CSU), která se odlišila od organizací CDU programovým prohlášením „Výzva deseti bodů“ z 31. prosince 1945. Jedním z center, kde se vyvinula CDU, byl Frankfurt nad Mohanem. To bylo pro tuto stranu příznivé místo, poněvadž zde byla silná katolická tradice soustředěná okolo faráře Aloise Eckerta⁴⁴. Jedním ze spoluzakladatelů frankfurtské CDU byl Walter Dirks, pracovník Rhein-Meinische Volkszeitung. Další složkou se stal okruh lidí okolo evangelického faráře Otto Frickeho, který působil jako radní. Poslední členové se většinou rekrutovali z řad Centra. Na příkladu frankfurtské CDU je patrné, že byla stranou založenou na křesťansko-demokratických základech a nedbala přitom na konfesní příslušnost. Frankfurtská CDU byla založena 15. září 1945⁴⁵ a jejím předsedou se stal Jacob Husch, který byl posledním předsedou strany Centrum. Mezi další města, ve kterých vznikaly místní organizace CDU, patří Darmstadt, kde byla strana založena 8. října 1945 v čele s Ernstem Georgim, a Stuttgart, ve kterém strana vznikla

---

⁴² Kleinmann, Hans-Otto: Geschichte der CDU, Stuttgart, 1993, s. 26.

⁴³ Becker, Felix: Kleine Geschichte der CDU, Stuttgart 1995, s. 21.

⁴⁴ Tátěž, s. 27.

⁴⁵ Kleinmann, Hans-Otto: Geschichte der CDU, Stuttgart, 1993, s. 38.

už 25. září.

Třetí zónou, kde bylo možné registrovat nové politické strany, byla britská. Zde podobně jako v americké, bylo více odlišných oblastí. První z nich byla část průmyslového Porýní s centry v Kolíně a Düsseldorfu, druhá část byla oblast pobřeží Severního moře s četnými přístavy. V Kolíně nad Rýnem se CDU vytvořila kolem bývalých politiků strany Centrum. Těm se nelíbilo příliš úzké konfesní zaměření strany. Mezi přední osobnosti kolínské CDU patří Leo Schwering a Peter Joseph Schaven⁴⁶. Kolem těchto osob se od června 1945 začal vytvářet okruh lidí, kteří začali přemýšlet o založení nové strany na křesťansko-demokratických základech. V Düsseldorfu se hned po obsazení města v dubnu 1945 spojeneckými vojsky v některých kruzích mluvilo o vzniku křesťanské lidové strany Německa jako o velké straně středu. Po založení CDU v Berlíně bylo rozhodnuto o svolání Düsseldorfské konference na 20. srpna⁴⁷. Tam se jednalo o vzniku nové strany. Bylo rozhodnuto o vytvoření rýnské regionální strany, slučující straníky z celého Porýní. Dne 2. září se v Kolíně nad Rýnem sešlo více než 200 osob z celého Severního Porýní kvůli založení Křesťansko-demokratické strany⁴⁸. Zde bylo rozhodnuto, že místo jednoho předsedy bude ustanovena sedmičlenná předsedající Rada, jejímž předsedou byl zvolen Leo Schwering⁴⁹. Jeho spolupracovníky byli Konrad Adenauer, Johannes Albers, Jakob Deselaer, Anne Franken, Robert Lehr a Robert Pferdmenges⁵⁰. Oblast severní části britské okupační zóny byla tvořena hlavně velkými přístavními městy, mezi které patří především Hamburg, Hannover nebo Kiel. Zde vznikaly místní politické strany na křesťanských základech během celého podzimu roku 1945. Proces vytváření těchto stran byl poněkud zdlouhavější, samostatně nedosahovaly výrazného věhlasu a zároveň zde nebyla žádná výrazná osobnost, která by jednotlivé organizace přivedla na myšlenku podobného uskupení, jakým byla rýnská CDU.

Čtvrtou a poslední okupační zónou byla francouzská, ve které bylo povoleno zakládání nových stran nejpozději. Zde se stala nejvýznamnější organizace CDU ve Freiburgu. Vznik této strany tu však byl o něco zdlouhavější. Nejprve zde od dubna působila Křesťansko-sociální lidová strana pod vedením Leo Wohleba. Až později se k této straně připojili bývalí členové Centra. Během několika týdnů, kdy členové této organizace diskutovali o podobě své

---

⁴⁶ Schönbohm, Wulf: Die Geschichte der CDU, Bonn 1980, s. 9.

⁴⁷ Heitzer, Horstwalter: Die CDU in der Britischen Zone, Düsseldorf, 1988, s. 54.

⁴⁸ Kleinmann, Hans-Otto: Geschichte der CDU, Stuttgart, 1993, s. 31.

⁴⁹ Heitzer, Horstwalter: Die CDU in der Britischen Zone, Düsseldorf, 1988, s. 55.

⁵⁰ Schönbohm, Wulf: Die Geschichte der CDU, Bonn 1980, s. 16.

strany, se rozhodli pro následování idey Křesťansko-demokratické unie, která zde vznikla 20. prosince.

4.4 Adenauerova činnost na regionální úrovni

Na podzim roku 1945 nic nenasvědčovalo tomu, že by se Konrad Adenauer mohl za čtyři roky stát prvním poválečným spolkovým kancléřem Německa. Měl za sebou krátké období strávené ve funkci starosty Kolína nad Rýnem, z které byl britskou okupační správou vyhozen. K tomu mu byla dokonce zakázána politická činnost v Kolíně a celém Porýní, takže se nemohl podílet na budování nově vzniklé politické strany. Během několika dalších měsíců jeho kariéra uvnitř strany nabrala překvapivě strhující vzestup. Jeho výchozí pozice však nebyla vůbec snadná. Do té doby byl znám jen jako, sice úspěšný, ale pouze starosta Kolína v období Výmarské republiky. Posledních dvanáct let strávil v politické izolaci, většina jeho bývalých kolegů z meziválečného období z politiky už odešla. Ale i tak se díky své urputné pracovitosti a několika přátelům dokázal dostat do čela strany.

Adenauer sice byl u samotného vzniku CDU v Kolíně a u založení rýnské CDU. Dokonce byl na zakládajícím sjezdu zvolen jedním z místopředsedů sedmičlenné Rady. Ovšem poté, co byl odejit z funkce starosty, se musel této funkce vzdát. Povolení znovu pokračovat v politickém životě v prosinci 1945 přišlo přesně v pravou chvíli⁵¹. V tu dobu se právě připravoval sjezd křesťansko-demokratických organizací v Bad Godesbergu⁵². Adenauer samozřejmě v období zákazu politické činnosti nerezignoval a pokračoval ve svých přípravách a úvahách o budoucím zaměření nové stany. Ve svém domě v Rhöndorfu dokonce sepsal dokument označovaný dnes v literatuře jako „Rhöndorfský program“⁵³. V něm formuloval svou představu o programovém zaměření CDU. Ve dnech 14. - 16. prosince⁵⁴ se tedy uskutečnil sjezd křesťansko-demokratických organizací v Bad Godesbergu. Zde se diskutovalo jak o programovém směru v obecné úrovni, tak o budoucí organizaci CDU. Základní otázkou bylo, zda by se mělo vytvořit centrální vedení např. v Berlíně nebo zda by každá okupační zóna měla mít vlastní organizaci, která by byla na federativním principu spojena s těmi ostatními. Na tomto sjezdu se Adenauer poprvé seznámil s myšlenkami v té době nejvýraznější osoby Křesťanských demokratů, Adrease Hermese, který byl zastáncem

⁵¹ Adenauer, Konrad: *Erinnerungen I.*, 1945 – 1953, Frankfurt a. M. 1967, s. 39.

⁵² Becker, Felix: *Kleine Geschichte der CDU*, Stuttgart 1995, s. 31.

⁵³ Williams, Charles: *Adenauer. Otec nového Německa*, Praha 2002, s. 244.

⁵⁴ Becker, Felix: *Kleine Geschichte der CDU*, Stuttgart 1995, s. 31.

první varianty. Bohužel ten se sjezdu nemohl účastnit, protože ho jako člena berlínské organizace nepustila sovětská okupační správa. Z toho důvodu musel být jeho projev pouze předčítán a nemohl se účastnit další diskuze. I tak stál Adenauer v těžké pozici, protože velká část účastníků se klonila k myšlenkám Hermese, tedy důrazu na sociální zaměření a na centrální vedení strany. Tyto spory se však přesunuly až na pozdější dobu. Jediné, co se zde dohodlo, byl název nové strany. Účastníci sjezdu zde přijali název Křesťansko-demokratická unie, pouze bavorská organizace si ponechala název Křesťansko-sociální unie.

Po tomto sjezdu si Adenauer začal uvědomovat, že CDU britské zóny bude v budoucnu rozhodující silou. V americké zóně hrála prim CSU a berlínská organizace začala být omezována sovětskou okupační mocností. Naproti tomu v britské zóně se nacházela většina průmyslové oblasti Porúří a severní část zóny byla tvořena většinou velkými přístavy. Pro ovládnutí strany tak bylo potřeba nejprve ovládnout organizaci uvnitř britské okupační zóny. Představme si nejprve největší Adenauerovy konkurenty. Mezi nejvýznamnější muže určitě patřil Andreas Hermes, předseda berlínské CDU, spolu se svým spolupracovníkem Jakobem Kaiserem. Oba pocházeli z Porýní a tak teoreticky přicházeli v úvahu na post předsedy CDU v britské zóně. Museli by však vstoupit do některé z organizací uvnitř zóny. Navíc Hermesova pozice se začala oslabovat poté, co byl sověty donucen odstoupit z funkce předsedy berlínské CDU a následně byl vyhoštěn z města. Z berlínské CDU tak zůstal nejvýraznější osobou Jakob Kaiser, se kterým se v budoucnu Adenauer několikrát dostane do sporu. Významnou osobou byl Leo Schwering, spoluzakladatel kolínské organizace a předseda rýnské CDU. Dalším konkurentem byl starosta Herfordu Friedrich Holzapfel a nejpravděpodobnější kandidát Šlesvicka-Holštýnska Hans von Schlange-Schöningen.

Těžší bylo najít potřebné osoby, které by Adenauera podporovaly. Jak jsem uvedl výše, byl dlouhých dvanáct let v politické izolaci, byl o generaci starší než většina tehdejších politiků a proto měl v politice méně kontaktů než dříve. Ale přece jen mu jeden zbyl. Byl to Robert Pferdmenges, významný kolínský politik, který měl kontakty na řadu bankéřů a obchodníků v Porýní. Ten během následujících týdnů za Adenauera uvnitř strany loboval a sehnal mu dostatečnou podporu. Tu mu vyslovilo několik členů výkonného výboru rýnské CDU během oslav jeho 70. narozenin 5. ledna 1946. Mezi nejdůležitější osoby, které se účastnily této oslavy, byli Karl Arnold a Johannes Albers. Šlo o významné bývalé odboráře, kteří se klonili spíše k levému, křesťansko-sociálnímu křídlu strany. Jejich podpora vyšla poprvé najevo na zasedání rýnské CDU 8. ledna, na kterém se mělo rozhodnout o kandidátech pro Zonální poradní radu, kterou Britové vytvořili jako poradní orgán, pro zonální záležitosti.

Mezi kandidáty se samozřejmě objevil Adenauer, Pferdmenges, Arnold a Albers. Dosavadní předseda rýnské CDU Leo Schwering byl zvolen pouze jako místopředseda. Na tomto zasedání se také rozhodlo o zástupcích rýnské CDU na plánovaný sjezd organizací Křesťanských demokratů celé britské zóny v Herfordu na 19. – 20. ledna téhož roku⁵⁵. I zde se počítalo s Adenauerovou přítomností.

Na tomto sjezdu se Adenauer dokázal až nečekaně prosadit. Po příjezdu využil počátečního zmatku a usadil se na velkou židli uprostřed velkého stolu, u kterého mělo probíhat jednání. Pak prohlásil, že vzhledem k datu jeho narození je mezi přítomnými pány nejstarším a z této pozice se prozatím ujme řízení zasedání. Prakticky se sám dosadil do vedoucí funkce a nikdo proti tomu nic nenamítal. Hned na začátku jednání prosadil, že členové berlínské CDU se tohoto zasedání účastnit nemohou, a tím se zbavil Andrease Hermese, který krátce nato z Herfodu odjel. V jeho vůdčí roli ho potvrdilo i rozhodnutí zástupců Šlesvicka-Holštýnska, kteří se rozhodli, že do jednání nebudou aktivně zasahovat, poněvadž není ještě dořešena struktura jejich místní organizace. Tím Adenauer přišel o dalšího konkurenta, Hanse von Schlange-Schöningena. Svého posledního protivníka, herfordského starosty Holzapfela, byl zbaven, když bylo dohodnuto, že se stane Adenauerovým zástupcem. Takto se stal Adenauer koncem ledna 1946 „prozatímním“ předsedou CDU britské okupační zóny.

Pro úplné ovládnutí CDU v britské zóně Adenauerovi chyběla jedna pozice a to předsednictví rýnské CDU. Začátkem února 1946 bylo voleno nové představenstvo⁵⁶, čehož chtěl Adenauer využít. Před zasedáním 5. února v Krefeldu se sešel s Otto Schmidtem, přední osobou protestantského křídla strany. Tomu nabídl post místopředsedy za jeho podporu. Díky tomu Adenauer získal podporu protestantů ve straně a 5. února byl zvolen předsedou rýnské CDU. Místopředsedy se stali podle dohody Otto Schmidt a Friedrich Holzapfel. Tím Konrad Adenauer definitivně ovládl CDU v britské okupační zóně a jako jediný soupeř v boji o vedoucí úlohu v celostátním měřítku zbyl Jakob Kaiser. Dále před ním stála otázka programu, který byl základem sporu mezi Adenauerem a Kaiserem. Oba měli do značné míry rozdílné představy o tom, jakým směrem by se měla strana ubírat.

---

⁵⁵ Williams, Charles: Adenauer. Otec nového Německa, Praha 2002, s. 247. Srov. – Thomas, Siegfried: Konrad Adenauer und die Entstehung der Bundesrepublik Deutschland, Berlin 1989, s. 50. - uvedeno datum 22. - 23. ledna, stejné datum i Schwarz, Hans-Peter: Adenauer, Der Aufstieg, 1876 – 1952, Stuttgart 1986, s. 503. Stejně tak Heitzer, Horstwalter: Die CDU in der Britischen Zone, Düsseldorf, 1988, s. 198.

⁵⁶ Koch, Peter: Konrad Adenauer, Eine politische Biographie, Hamburk 1985, s. 148.

5 Programové boje

Už v době vzniku jednotlivých místních organizací byl patrný rozpor v programovém pojetí. Strana byla de facto rozdělena na dvě frakce, pravicové a levicové křídlo. Toto rozdělení nebylo způsobeno, jak by se mohlo někomu zdát, geografickou polohou nebo umístěním v některé z okupačních zón. Jednalo se o ideologický spor, kdy se rozhodovalo, jakým směrem se nová strana vydá. Základ vznikajících frakcí byl však všude stejný – založit novou stranu na křesťanských hodnotách. Nešlo však o založení alternativy k již téměř sto let fungujícímu Centru. CDU měla být úplně novou stranou. Jak řekl Konrad Adenauer, „CDU chtěla vybudovat nové, jiné Německo“⁵⁷. Strana nechtěla být konfesně omezenou stranou, nešlo o náboženské přesvědčení. Také byl výrazně slyšet protinacistický akcent. Dále se strana chtěla oprostít od militarismu a „prušáctví“⁵⁸. Tyto dvě složky měly být zodpovědné za vtažení Německa do dvou válek, které prohrálo. Na těchto základních bodech vznikaly veškeré frakce Křesťanských demokratů. Ovšem krátce nato začal vyvstávat boj uvnitř frakcí o programovou náplň a střetávaly se dvě ideologie a to „křesťanský socialismus“ a „křesťanská demokracie“⁵⁹.

5.1 První programová prohlášení

V období těsně po válce, v době, kdy začaly vznikat první organizace pozdější CDU, bylo nutné, aby se jednotliví členové shodli na základních principech strany. Jedněmi z prvních v tomto ohledu byli členové kolínské organizace Křesťanských demokratů Německa v červnu 1945 (název CDU přijat až později). Tito členové v čele s Leo Schweringem se domluvili na jakémsi prvním programu. Jde spíše o shrnutí základních myšlenek a zároveň o výzvu, aby se k nim přidali i ostatní. Tento dokument, skládající se z 20 bodů, se nazývá „Kolínské směrnice“. K oficiálnímu vyhlášení došlo 1. července⁶⁰. V Kolínských směrnicích byl kladen důraz na jednotlivce a rodinu, což má být vedle spravedlnosti základním kamenem státu. V dalších bodech byla zmíněna svoboda slova stejně tak jako svoboda vyznání. Dále si strana kladla za cíle podporovat kulturu a hospodářství, zejména pak středně velké podniky. Tyto

---

⁵⁷ Kleinmann, Hans-Otto: Geschichte der CDU, Stuttgart, 1993, s. 17.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Bösch, Frank: Macht und Machtverlust, Die Geschichte der CDU, Stuttgart 2002, s. 11.

⁶⁰ Schönbohm, Wulf: Die Geschichte der CDU, Bonn 1980, s. 13.

směrnice se vymezovaly proti centralismu, což souvisí s výše zmíněnou podporou středně velkého podnikání oproti velkým koncernům. Zejména pak šlo o vymezení se proti centralismu ve státní správě – to bylo odmítnuto jako neněmecké. Zbylé body se týkaly obnovy zničených měst a odmítnutí bývalého režimu, který zapříčinil válku. Tento dokument se stal jakýmsi základním kamenem, na kterém jednotlivé organizace křesťanských demokratů stavěly, a promítal se do všech příštích programů strany.

Podobný dokument vypracovali spolustraníci z Frankfurské organizace pod názvem „Frankfurské směrnice“. Ty byly zpracovány o něco později než ty kolínské, přesně řečeno až 14. října 1945⁶¹. Dá se říct, že jsou téměř shodné s těmi kolínskými, nicméně je zde jeden hlavní rozdíl. Je zde kladen důraz na sociální prvek a to ve všech směrech. Pojem „hospodářský socialismus“ se stal jedním z hlavních témat tohoto dokumentu. Stejně jako jejich kolínští kolegové se stavěli do opozice vůči obřím podnikům ve všech odvětvích hospodářství. Ve Frankfurtu však zašli ještě dále. V jejich dokumentu je zmíněn požadavek na převedení těchto koncernů do veřejného vlastnictví⁶². Z toho je patrné, že frankfurtský dokument je spíše zaměřen doleva. Otázka hospodářského socialismu, respektive křesťanského socialismu, byla hlavním důvodem rozepří mezi jednotlivými organizacemi strany ve chvílích, kdy se jednalo o podobě společného celostátního programu⁶³.

5.2 Program z Neheim – Hüstenu

Nově vzniklá strana byla během prvního roku rozdělena podle ideologického zaměření. Rozhodujícím faktorem, zda se místní organizace přikloní ke spíše levicovému „křesťanskému socialismu“ nebo pravicovější „křesťanské demokracii“⁶⁴, většinou byla vedoucí osoba nebo spíše skupina osob v dané organizaci. V britské zóně byla tato dvě křídla téměř vyrovnaná. Zpočátku měla navrch spíše levicově smýšlející skupina osob. V čele strany stál Leo Schwering podporovaný řadou odborářských vůdců. Jak jsem výše uvedl, do konce února 1946 dokázal Konrad Adenauer se svými spřízněnými lidmi tuto skupinu porazit a téměř ovládnout CDU v britské zóně. Z důvodu posílení Adenauerovy vedoucí pozice byla tedy nejvhodnější doba k definování programu strany v této okupační zóně. Proto Adenauer

---

⁶¹ Schönbohm, Wulf: Die Geschichte der CDU, Bonn 1980, s. 24.

⁶² Grundsatzprogramme: Politische Leitsätze, Frankfurt [online]. Konrad Adenauer Stiftung. Poslední změna 26. 2. 2012. [Cit. 15. 5. 2013]. Dostupné z: http://www.kas.de/upload/ACDP/CDU/Programme_Beschluesse/1945_Frankfurter-Leitsaetze.pdf.

⁶³ Bösch, Frank: Macht und Machtverlust, Die Geschichte der CDU, Stuttgart 2002, s. 16.

⁶⁴ Tamtéž, s. 15.

svolal na konec února 1946 zasedání výkonného výboru CDU britské zóny do ženského kláštera v Neheim-Hüsten⁶⁵. Zde byl pod Adenauerovým předsednictvím přijat ekonomický program, který se z velké části podobal tomu, co sepsal na podzim 1945 během zákazu politické činnosti, tzv. Rhöndorfskému programu. V tomto konceptu Adenauer značně čerpal z papežské encykliky Pia XI. Quadragesimo Anno⁶⁶. V první řadě je zmíněn vztah jedince a státu, právo na politickou a náboženskou svobodu, zajištění spravedlnosti a zajištění práv menšinám⁶⁷. Program z Neheim-Hüsten se sice rozsáhle vyjadřuje k veřejnému vlastnictví hospodářství, ale jen neurčitě protože hospodářství zatím není svobodné⁶⁸. Jednalo se hlavně o kompromis, na kterém se dohodly obě frakce. Další složkou programu je otázka podpory a obnovení kultury a samozřejmě také obnovy státu. Zde byl znovu odsouzen minulý režim a zdůrazněn demokratický a federativní charakter nového státu⁶⁹. Po schválení tohoto programu 1. 3. 1946 začal Adenauer v březnu 1946 objíždět místní organizace CDU v britské zóně a podrobněji je seznamoval s přijatým programem. Na začátku dubna se dokonce setkal ve Stuttgartu se zástupci CSU z Bavorska a dohodl se s nimi na spolupráci. Ta předpokládala zachování CSU na území Bavorska. Zároveň se distancovali od křesťanského socialismu, zastávaného Jakobem Kaiserem. Posledním bodem dohody byla otázka budoucího hlavního města. Jejich představa nebyla přesná, ale mělo se jednat o město nejspíše u Mohanu, jenom ne Berlín⁷⁰. Tato dohoda byla přímo namířena proti berlínské CDU a jejímu předsedovi.

5.3 Ahlenský program

Ahlenský program byl vytvořen v únoru roku 1947⁷¹ jako kompromisní řešení sporu mezi levicovým a pravicovým křídlem strany. To dokládá slogan, pod kterým byl program předložen veřejnosti, ***CDU překonává kapitalismus a marxismus***⁷². Byl vytvořen

---

⁶⁵ Bösch, Frank: Macht und Machtverlust, Die Geschichte der CDU, Stuttgart 2002, s. 16.

⁶⁶ Schwarz, Hans-Peter: Adenauer, Der Aufstieg, 1876 – 1952, Stuttgart 1986, s. 495.

⁶⁷ Grundsatzprogramme: Protokoll über die Tagung des Zonenausschusses der CDU in Neheim-Hüsten [online]. Konrad Adenauer Stiftung. Poslední změna 26. 2. 2012. [Cit. 15. 5. 2013]. Dostupné z: http://www.kas.de/upload/ACDP/CDU/Programme_Beschluesse/1946_Parteiprogramm-von-Neheim-Huesten.pdf.

⁶⁸ Schwarz, Hans-Peter: Adenauer, Des Aufstieg, 1876 – 1952, Stuttgart 1986, s. 509.

⁶⁹ Grundsatzprogramme: Protokoll über die Tagung des Zonenausschusses der CDU in Neheim-Hüsten [online]. Konrad Adenauer Stiftung. Poslední změna 26. 2. 2012. [Cit. 15. 5. 2013]. Dostupné z: http://www.kas.de/upload/ACDP/CDU/Programme_Beschluesse/1946_Parteiprogramm-von-Neheim-Huesten.pdf.

⁷⁰ Williams, Charles: Adenauer. Otec nového Německa, Praha 2002, s. 251.

⁷¹ Becker, Felix: Kleine Geschichte der CDU, Stuttgart 1995, s. 43.

⁷² Grundsatzprogramme: Ahlener Programm: "CDU überwindet Kapitalismus und Marxismus" [online]. Konrad Adenauer Stiftung. Poslední změna 26. 2. 2012. [Cit. 15. 5. 2013]. Dostupné

Johannesem Albersem a Robertem Pferdmengesem, tedy zástupci obou frakcí. Program řeší především otázku veřejného vlastnictví, otázku hospodářských podniků, ochranu zaměstnance a jeho práv. Cílem tohoto programu bylo vytvoření nového společenského a hospodářského řádu, jehož důsledkem má být blaho německého lidu. Základním bodem je tzv. zespolečnění hospodářství. S tím souvisí uznání a ochrana svobody jednotlivce. To mělo zabránit zhoršení pracovních podmínek pro zaměstnance. Dalším bodem byly protikartelové a protimonopolní zákony. Podniky neměly překročit určitou velikost, tak jak tomu bylo ve dvacátých letech dvacátého století, kdy např. důlní hospodářství drželo v rukou několik vlastníků. Takovéto koncerny mají příliš velký vliv a mohou ovlivňovat politiku. Poslední důležitou částí programu bylo právo dělníků na spolurozhodování o některých otázkách, týkajících se podniku, v němž pracují. Toto právo mělo být zajištěno volenými zástupci z řad zaměstnanců⁷³. Je jasné, že tento program měl za cíl především uklidnit levicové křídlo strany. Ahlenský program byl přijat ještě v únoru 1947, tedy před volbami do zemského sněmu nově vzniklého státu Severní Porýní-Vestfálsko. Ty pro Adenauera nedopadly zrovna příznivě, poněvadž jeho CDU byla donucena vstoupit do koalice s SPD a Centrem, navíc předsedou vlády byl zvolen Karl Arnold. Adenauer se ale brzy pokusil o určitou revizi nového programu⁷⁴. Přesto se Ahlenský program stal jakýmsi styčným bodem pro fungování nově vzniklé hospodářské rady Bizónie pod vedením Ludwiga Erharda⁷⁵.

5.4 Düsseldorfské směrnice

Dalším a do vzniku Spolkové republiky posledním programem strany CDU byly tzv. Düseldorfské směrnice. Tento program byl představen na sjezdu představitelů strany, který se konal ve dnech 24. - 25. 2. 1949 v Königswinteru⁷⁶. Tento dokument znamenal zásadní zlom v boji Konrada Adenauera s levicovým křídlem strany. Po přijetí tohoto programu bylo toto křídlo, reprezentované především Karlem Arnoldem, na delší dobu poraženo. Düseldorfské směrnice znamenaly změnu kurzu především v hospodářství a tím odklon od Ahlenského programu. To bylo samozřejmě Adenauerovým cílem. Tyto směrnice ovšem nevypracoval on, nýbrž Ludwig Erhard – Adenauerův „dvorní ekonom“. Düseldorfské směrnice byly veřejnosti představeny o několik měsíců později již jako předvolební program pro volby do

---

z: http://www.kas.de/upload/ACDP/CDU/Programme_Beschluesse/1947_Ahlener-Programm_CDU-ueberwindet-Kapitalismus-und-Marxismus.pdf

⁷³ Adamo, Hans: CDU/CSU – Podstata a politika, Praha 1978, s. 277- 288.

⁷⁴ Williams, Charles: Adenauer. Otec nového Německa, Praha 2002, s. 254.

⁷⁵ Schönbohm, Wulf: Die Geschichte der CDU, Bonn 1980, s. 34.

⁷⁶ Koch, Peter: Konrad Adenauer, Eine politische Biographie, Hamburk 1985, s. 223.

Spolkového sněmu 15. července 1949 v Düsseldorfu⁷⁷. Jednu z částí tohoto textu tvoří 16 bodů (směrnic). V těchto bodech jsou vyjmenovány problémy, kterými se program zabývá. Hlavním tématem mezi nimi je tzv. sociálně tržní hospodářství, na kterém byl nový program postaven. Tím se strana, jak je uvedeno v textu programu⁷⁸, znovu zřiká plánovaného hospodářství, ale zároveň je v opozici proti liberálnímu volnému hospodářství. Toto zaměření programu samozřejmě počítá se soukromým vlastnictvím a hospodářskou soutěží. Na druhé straně však vyžaduje kontrolu monopolů, které by mohly tuto soutěž překazit. Jako jediné si stát vyhrazuje právo na centralistickou kontrolu měnového systému⁷⁹. Tímto bodem Erhardův program dokončuje měnovou reformu z předešlého roku, na které se značně podílel. Důkazem, že Düsseldorfské směrnice byly vytvořeny pod jistým dohledem Adenauera, může být i fakt, že část textu vydaného 15. července cituje ve svých pamětech, kde se vyjadřuje k sociálně tržnímu hospodářství⁸⁰. Další součástí textu z 15. července jsou oddíly zabývající se zemědělstvím, sociální politikou a otázkou bydlení, ale to jsou spíše okrajová témata, která stojí i mimo hlavních 16 směrnic.

---

⁷⁷ Schönbohm, Wulf: CDU, Porträt einer Partei, München 1979, s. 34.

⁷⁸ Grundsatzprogramme: Düsseldorfer Leitsätze: "Wirtschaftspolitik, Landwirtschaftspolitik, Sozialpolitik, Wohnungsbau" [online]. Konrad Adenauer Stiftung. Poslední změna 26. 2. 2012. [Cit. 15. 5. 2013]. Dostupné z: http://www.kas.de/upload/ACDP/CDU/Programme_Bundestag/1949_Duesseldorfer-Leitsaetze.pdf.

⁷⁹ Schönbohm, Wulf: Die Geschichte der CDU, Bonn 1980, s. 36.

⁸⁰ Adenauer, Konrad: Erinnerungen I., 1945 – 1953, Frankfurt a. M. 1967, s. 209.

6 Cesta Konrada Adenauera a CDU ke vzniku SRN

6.1 Boj o vedoucí postavení ve straně

Už jsem zde představil Adenauerovu cestu k ovládnutí CDU v britské okupační zóně. Pro další vývoj bylo nutné získat podporu i ostatních organizací v dalších zónách. S tím byl už od počátku problém, především s berlínskou frakcí CDU v sovětské zóně. Kromě otázky ohledně osoby, která by vedla CDU na celostátní úrovni, tu byl další problém. Kde zřídit ústředí strany, což znamenalo, které město připadá v úvahu jako hlavní město budoucího státu. Jak již bylo řečeno výše, tento spor vedla britská, respektive rýnská CDU především s berlínskou frakcí. Ta se od počátku snažila nastolit centralistické vedení z Berlína. To bylo pro většinu lidí v Porýní nepřijatelné. Jak jsem uvedl v předchozí kapitole, centralistické vedení strany/státu bylo odmítnuto programem z Neheim-Hüsten⁸¹. Zpočátku zastávali všichni, včetně Adenauera názor, že by organizace CDU v jednotlivých zónách měly mít vlastní vedení a na dalším postupu se dohodnout později. První, s kým se Adenauer snažil sblížit, byly organizace v americké okupační zóně⁸².

První takovéto setkání proběhlo 3. dubna 1946 ve Stuttgartu. Jednalo se o setkání zástupců CDU z britské zóny a zástupců CDU z Bádenska a Württemberska a bavorské CSU. Tito zástupci se zde shodli na tom, že by nebylo vhodné ustanovit centrální vedení v Berlíně, nýbrž v některém z měst v okolí Mohanu. Dalším bodem jednání byla otázka programu. Ve Stuttgartu se bavorská CSU definitivně zřekla křesťanského socialismu, jak ho pojímala berlínská CDU v čele s Jakobem Kaiserem. Navíc bylo také dohodnuto vytvoření tzv. Interzonálního společenství⁸³. V únoru 1947 vzniklo tzv. Pracovní společenství⁸⁴ mezi CDU a CSU, ze kterého se definitivně vytvořila parlamentní frakce CDU/CSU. Dalším aktem, který Adenauerovi pomohl, bylo ekonomické sjednocení americké a britské okupační zóny pod názvem Bizonie na jaře 1946⁸⁵. Rozhodující pro Adenauera byl prosinec 1947, kdy Sověti ve své zóně zakázali činnost předsedovi sovětské CDU Jakobu Kaiserovi a jeho místopředsedovi

---

⁸¹ Grundsatzprogramme: Protokoll über die Tagung des Zonenausschusses der CDU in Neheim-Hüsten [online]. Konrad Adenauer Stiftung. Poslední změna 26. 2. 2012. [Cit. 15. 5. 2013]. Dostupné z: http://www.kas.de/upload/ACDP/CDU/Programme_Beschluesse/1946_Parteiprogramm-von-Neheim-Huesten.pdf.

⁸² Adenauer, Konrad: Erinnerungen I., 1945 – 1953, Frankfurt a. M. 1967, s. 193.

⁸³ Koch, Peter: Konrad Adenauer, Eine politische Biographie, Hamburk 1985, s. 176.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Bundesarchiv - Institut für Zeitgeschichte hrsg.: Akten zur Vorgeschichte der Bundesrepublik Deutschland 1945-1949. Band 1, München 1989, s. 290.

Lemmerovi⁸⁶, a navíc byli oba vyhoštěni z města. Tím byla definitivně pohřbena myšlenka vytvoření ústředí CDU v Berlíně.

6.2 Londýnské dohody

Od června 1947 zasedala pravidelně Hospodářská rada ve Frankfurtu nad Mohanem⁸⁷, v této době ještě na bizonální úrovni. V ní se prosadila koalice CDU/CSU, protože ve chvíli, kdy se mělo volit vedení rady, tak se SPD dobrovolně stáhla do opozice. Tento orgán vypracovával přechodné zákony, které měly vést postupně ke vzniku samostatného státu. Jedním z takových kroků byla příprava měnové reformy pod dohledem okupačních mocností. V rámci Hospodářské rady se definitivně dostal do popředí ekonom Ludwig Erhard. Před jeho jmenováním do Hospodářské rady působil na mnichovské univerzitě. Ten se výrazně podílel na přípravě měnové reformy z června roku 1948. Během pár měsíců se stal výraznou osobností CDU/CSU. Všiml si ho Adenauer, který brzy pochopil, že s Erhardem po boku se nemusí o ekonomiku zajímat. To mu umožnilo soustředit se na vyšší politiku a prezentaci své osoby na mezinárodním poli.

Poprvé se tak stalo na kongresu Spojeného evropského hnutí v Haagu v březen 1948⁸⁸, kde zástupci evropských států diskutovali o budoucnosti Evropy. K jednání byli přizváni i zástupci německých politických stran. Pro vývoj Německa však byla důležitější Londýnská konference šesti západních spojenců, tedy Francie, Velké Británie, USA a navíc států Beneluxu. Ta se konala nejprve 23. 2. – 6. 3. a znovu 20. 4. – 2. 6. 1948⁸⁹. Výsledkem těchto jednání byl dokument, který vešel do historie pod názvem Londýnské dohody. Ty byly sice formulovány již 20. dubna, ale uveřejněny byly až 7. června⁹⁰. Předmětem Londýnských dohod byla tři nařízení. Mělo být vytvořeno ústavodárné Národní shromáždění, které by mělo za úkol připravit ústavu. Druhé nařízení se týkalo okupační správy. Vojenští guvernéri měli za úkol vydat Okupační statut, který by definoval zbývající pravomoci po schválení ústavy. A za třetí měl být vytvořen mezinárodní úřad pro Porúří, ve kterém by zasedali i němečtí politici⁹¹. Ten by rozděloval produkci uhlí a oceli mezi evropské západní země⁹². Tento požadavek na

---

⁸⁶ Becker, Felix: *Kleine Geschichte der CDU*, Stuttgart 1995, s. 201.

⁸⁷ Bundesarchiv - Institut für Zeitgeschichte hrsg.: *Akten zur Vorgeschichte der Bundesrepublik Deutschland 1945-1949. Band 1 – 5*, München 1989, s. 53.

⁸⁸ Adenauer, Konrad: *Erinnerungen I., 1945 – 1953*, Frankfurt a. M. 1967, s. 210.

⁸⁹ Feldkamp, Michael F.: *Parlamentarische Rat 1948 – 1949*, Göttingen 1998, s. 15.

⁹⁰ Tamtéz, s. 17

⁹¹ Adenauer, Konrad: *Erinnerungen I., 1945 – 1953*, Frankfurt a. M. 1967, s. 138

⁹² Williams, Charles: *Adenauer. Otec nového Německa*, Praha 2002, s. 262.

zřízení úřadů pro Porúří se Němcům a především Adenauerovi nelíbil⁹³. Tři týdny po uveřejnění dohod se sešly všechny zemské organizace CDU v rámci Bizonie v Bad Godesbergu. Zde vydaly prohlášení, které odsuzovalo vznik onoho úřadu. V tu dobu už Sověti rozjeli blokádu západní části Berlína a Evropa se ocitla na prahu nové války. Součástí dohod bylo rozhodnutí o zrušení Hospodářské rady. Její poslední zasedání se uskutečnilo 29. června 1948.

Adenauer byl z Londýnských dohod rozmrzelý, poněvadž neměl žádnou možnost jakýmkoliv způsobem ovlivnit jejich formulaci. Oficiální dokumenty referující o obsahu dohod byly rozeslány jednotlivým zemským vládám. Ty měly nejprve vytvořit první návrh ústavy. Vlády pak svolaly na tři dny zasedání do Koblenze⁹⁴ a 20. července se sešli ministerští předsedové s vojenskými guvernéry ve Frankfurtu⁹⁵. Poté se ještě sešlo zasedání ústavních odborníků, které začalo 10. srpna⁹⁶ a trvalo celých třináct dní. Tím byl vytvořen první návrh ústavy⁹⁷, který do jisté míry uspokojil vlády západních mocností. Jediný, kdo nebyl spokojený, byl Konrad Adenauer. Ani jednoho zasedání se nemohl zúčastnit. Naděje mu svítila až s dalším krokem předsedů zemských vlád a tím bylo svolání ústavodárného shromáždění – Parlamentární rady.

6.3 Parlamentární rada

První zasedání Parlamentární rady bylo svoláno na 1. září 1948⁹⁸. Za místo setkání bylo zvoleno město Bonn. Proč byl vybrán právě Bonn? Návrhů, kde by mohla nebo měla zasedat Parlamentární rada, bylo několik. Z těch pak ministerští předsedové zemských vlád vybrali jedno město. Mezi prvními návrhy padl Frankfurt nad Mohanem. Ten se však většině účastníků nezamlouval, údajně kvůli špatnému zázemí. Popravdě se jim nelíbily hotely, ve kterých by po dobu zasedání bydleli. Dalším návrhem byl Düsseldorf. Tím, kdo jej navrhl, byl Karl Arnold, místní starosta a předseda zemského sněmu. Toto město ovšem také nevyhovovalo a Arnold to moc dobře věděl. Velká část města byla zničena a nebylo možno nalézt vhodnou budovu, která by se mohla stát sídlem Parlamentární rady. Po několika dalších

---

⁹³ Adenauer, Konrad: *Erinnerungen I.*, 1945 – 1953, Frankfurt a. M. 1967, s. 141.

⁹⁴ Feldkamp, Michael, F.: *Der Parlamentarische Rat 1948 – 1949*, Göttingen 1998, s. 21.

⁹⁵ Zapis z jednání - Bundesarchiv - Institut für Zeitgeschichte hrsg.: *Akten zur Vorgeschichte der Bundesrepublik Deutschland 1945-1949. Band 4*, München 1989, s. 691.

⁹⁶ Bundesarchiv - Institut für Zeitgeschichte hrsg.: *Akten zur Vorgeschichte der Bundesrepublik Deutschland 1945-1949. Band 4*, München 1989, s. 723.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Feldkamp, Michael, F.: *Der Parlamentarische Rat 1948 – 1949*, Göttingen 1998, s. 44.

odmítnutých městech prosazovala vláda Severního Porýní-Vestfálska i Konrad Adenauer město Koblenz. Adenauer tím chtěl zapojit do formování nového státu i francouzskou okupační správu⁹⁹. Nicméně hamburský starosta dokázal přesvědčit ostatní předsedy zemských vlád, že lepší bude Bonn. Po jeho obhajobě, proč by se sídelním místem měl stát Bonn, se většina předsedů rozhodla podpořit jeho návrh¹⁰⁰.

V Parlamentární radě měli zasedat delegáti jednotlivých politických stran. Poměr jejich zastoupení byl určen tak, aby přibližně odpovídal složení jednotlivých zemských vlád. Z toho důvodu v radě zasedalo 27 zástupců CDU/CSU, 27 za SPD, pět liberálů a po dvou zástupcích Centra, Komunistické strany a Německé strany¹⁰¹. Jedním z delegátů za frakci CDU/CSU byl i Konrad Adenauer jako předseda CDU v britské okupační zóně. Je nutné zmínit se o faktu, že o obsazení některých míst v radě se dlouho vyjednávalo. Díky těmto vyjednáváním se do rady dostal profesor na ústavní právo Carlo Schmid z SPD na post zastupující Jižní Würtembersko-Hohenzollernsko, který původně měl obsadit člen CDU¹⁰². Místo toho CDU dostala křeslo za oblast Hamburk. Toto jednání se uskutečnilo bez vědomí Adenauera, což ho pochopitelně velice naštvalo. Ale jeho nálada se změnila, když zjistil, že SPD je ochotna podpořit jeho kandidaturu na post prezidenta Parlamentární rady, ovšem za předpokladu, že CDU podpoří Carlo Schmida na křeslo předsedy Hlavního výboru. Na tomto se obě strany dokázaly shodnout. S volbou Konrada Adenauera souhlasila i vojenská správa. V SPD si mysleli, že tím vyhráli, ale sám Carlo Schmid zvolení Adenauera prezidentem rady považoval za zásadní chybu¹⁰³.

Adenauerova úloha v Parlamentární radě byla spíše reprezentativní. Neúčastnil se jednání Hlavního výboru, který měl za úkol formulování nové ústavy. S takovouto pozicí Adenauer zřejmě nepočítal a také s tím nebyl zcela spokojen. Brzy však přišel na to, jak své funkce využít. Použil ji ke zviditelnění sebe sama u německé veřejnosti mimo britskou zónu a k různým setkáním se západními politiky apod. Stal se v podstatě takovým mluvčím a tváří Parlamentární rady¹⁰⁴. Důležitou součástí prezentace jeho osoby byly rozhovory poskytované novinářům z cizích zemí. Díky nim se chtěl dostat do podvědomí zahraničních politiků, ale i obyčejných lidí. Jedním z nejdůležitějších reportérů byl Američan Theodore H. White. Ten byl v Americe uznávaným politickým zahraničním novinářem. Proslul především jako

⁹⁹ Schwarz, Hans-Peter: Adenauer, Der Aufstieg, 1876 – 1952, Stuttgart 1986, s. 583.

¹⁰⁰ Schmid, Carlo: Erinnerungen, München, 1981, s. 354.

¹⁰¹ Schwarz, Hans-Peter: Adenauer, Der Aufstieg, 1876 – 1952, Stuttgart 1986, s. 586.

¹⁰² Feldkamp, Michael, F.: Der Parlamentarische Rat 1948 – 1949, Göttingen 1998, s. 40.

¹⁰³ Schmid, Carlo: Erinnerungen, München, 1981, s. 356.

¹⁰⁴ Koch, Peter: Konrad Adenauer, Eine politische Biographie, Hamburk 1985, s. 210.

válečný korespondent z Číny, po válce působil jako evropský zpravodaj. White byl jeden z mnoha, na kterého Adenauer neudělal příliš dobrý dojem. Adenauer měl ve zvyku novinářům přednášet o politických problémech Německa¹⁰⁵. Většina z novinářů, včetně Whita, mu nedávala velkou šanci na delší politickou kariéru. Považovali ho za více méně přechodného činitele, než vykrytalizuje nová výrazná osobnost¹⁰⁶.

Kromě setkávání s novináři se Adenauer představil i několika zahraničním politikům¹⁰⁷. Na podzim roku 1948 Adenauer často jezdil na zahraniční cesty. Jednou z nich bylo setkání s Robertem Schumanem, v té době francouzským ministrem zahraničí, v Bassenheimu nedaleko Mosely. Toto setkání proběhlo v největším utajení a pánové diskutovali o podobě francouzsko-německých vztahů. Především jednali o představách východní hranice, o otázce Porúří a Sársky. Již na tomto setkání zazněla myšlenka společných ekonomických zájmů. Kromě schůzky se Schumanem se Adenauer ještě téhož roku poprvé setkal s generálem Clayem, který v Německu působil jako vojenský guvernér americké okupační zóny. Tyto schůzky byly většinou sjednány jeho tajemníkem Herbertem Blankenhornem. Tento muž pocházel z Bádenska a už jako mladý zažil diplomatickou službu v USA. Jeho strýc byl totiž německým velvyslancem ve Washingtonu a mladý Blankenhorn ho následoval. Od třicátých let působil na Říšském ministerstvu zahraničí a pracoval většinou v cizině na velvyslanectví. Díky tomu měl spoustu přátel mezi zahraničními politiky a novináři.

Mezitím co Adenauer jezdil po různých schůzkách, Carlo Schmidt se svým výborem pracoval na nové ústavě. Ovšem práce se protahovala, už z toho důvodu, že se členové Parlamentární rady nebyli schopni dohodnout na několika bodech. Tak například šlo o podobu budoucí Spolkové rady. Adenauer se obával, že SPD prosadí koncept rady, v níž by všechny spolkové země měly stejný počet delegátů bez ohledu na velikost země. Tím by nejspíš SPD získala většinu ve Spolkové radě, zvláště pak, když by byl připojen ke Spolkové republice i Berlín. Nakonec se členové CDU a SPD dohodli na kompromisu. Tím byl model rady složené z delegátů, které budou vybírat jednotlivé zemské vlády, ale jejichž počet se bude lišit podle velikosti státu. Jedním z dalších sporů byla míra zasahování vojenských guvernérů do vyjednávání o nové ústavě. Adenauer zastával názor, že pokud mají se vzniklou ústavou jednou souhlasit, tak by měli vědět co nejvíce i o jejím vyjednávání. V polovině prosince byl pozván na schůzku s vojenskými guvernéry do Frankfurtu nad Mohanem¹⁰⁸. Ti

---

¹⁰⁵ Schwarz, Hans-Peter: Adenauer, Der Aufstieg, 1876 – 1952, Stuttgart 1986, s. 591.

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ Koch, Peter: Konrad Adenauer, Eine politische Biographie, Hamburk 1985, s. 211.

¹⁰⁸ Adenauer, Konrad: Erinnerungen I., 1945 – 1953, Frankfurt a. M. 1967, s. 160.

vyčítali Parlamentární radě, že nepostupuje dostatečně podle jejich představ a v souladu s Londýnskými dohodami¹⁰⁹. Když jejich názory Adenauer tlumočil Hlavnímu výboru, zdvihla se velká lavina protestů nejen proti tomu, ale i proti Adenauerovi¹¹⁰. Komunisté dokonce navrhovali, aby byl odvolán z funkce prezidenta Parlamentární rady, protože příliš podléhá nátlakům spojenců. K tomu ale nakonec nedošlo a Adenauer ve funkci pokračoval dál. Posledním závažným sporem bylo určení hlavního města. Navrhovány byly Frankfurt nad Mohanem a Bonn¹¹¹. SPD dávala přednost Frankfurtu už z toho důvodu, že v něm sídlilo mnoho úřadů vojenské správy, které by se jednoduše mohly stát spolkovými úřady. Adenauer argumentoval, že ve Frankfurtu by byla vláda pod tlakem okupačních jednotek¹¹². Nakonec 10. května¹¹³ při volbě zvítězil Bonn a to v poměru 33:29 hlasů¹¹⁴. Ještě před tímto rozhodnutím byla 8. května 1949 Parlamentární radou schválena nová ústava Spolkové republiky, tzv. Základní zákon¹¹⁵. Během dalších dní jej schválily i okupační orgány¹¹⁶. Základní zákon musel být schválen i jednotlivými zemskými parlamenty, což se povedlo, až na Bavorsko¹¹⁷. To ovšem nevadilo, poněvadž nemusel být schválen jednomyslně, dostatečné bylo, pokud byl Základní zákon přijat ve 2/3 států¹¹⁸. Dne 23. 5. 1949 byl Základní zákon oficiálně schválen¹¹⁹. Tímto krokem oficiálně vznikla Spolková republika Německo. Dalším úkolem pro Německo bylo uspořádání voleb do Spolkového sněmu a vytvoření vlády.

6.4 Volby do Spolkového sněmu a vznik kabinetu

Po schválení Základního zákona a určení data voleb do Spolkového sněmu na 14. srpna 1949¹²⁰ se všechny strany vrhly do předvolebního boje. Ještě před začátkem tohoto boje se stala pro CDU zásadní událost. Adenauer definitivně dokázal porazit levicové křídlo uvnitř strany, klonící se ke křesťanskému socialismu, v té době reprezentované Karlem Arnoldem. Stalo se tak 25. února 1949¹²¹ na zasedání výborů CDU a CSU jednotlivých okupačních zón

¹⁰⁹ Feldkamp, Michael, F.: Der Parlamentarische Rat 1948 – 1949, Göttingen 1998, s. 123.

¹¹⁰ Adenauer, Konrad: Erinnerungen I., 1945 – 1953, Frankfurt a. M. 1967, s. 161.

¹¹¹ Koch, Peter: Konrad Adenauer, Eine politische Biographie, Hamburk 1985, 218.

¹¹² Schmid, Carlo: Erinnerungen, München, 1981, s. 398.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ Schwarz, Hans-Peter: Adenauer, Der Aufstieg, 1876 – 1952, Stuttgart 1986, s. 600.

¹¹⁵ Morsey, Rudolf: Die Bundesrepublik Deutschland, München 1990, s. 19.

¹¹⁶ Feldkamp, Michael, F.: Der Parlamentarische Rat 1948 – 1949, Göttingen 1998, s. 179.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 181.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Morsey, Rudolf: Die Bundesrepublik Deutschland, München 1990, s. 19.

¹²⁰ Benz, Wolfgang: Deutschland unter alliierter Besatzung 1945-1949/55, Berlin 1999, s. 91.

¹²¹ Thomas, Siegfried: Konrad Adenauer und die Entstehung der Bundesrepublik Deutschland, Berlin 1989, s. 178.

v Königswinteru. K němu byl pozván i Ludwig Erhard, který zde vyhlásil svůj program sociálně tržního hospodářství. Tím byla razantně odmítnuta jakákoliv podoba socialistického plánovaného hospodářství. Proti tomu vystoupil pouze Albers, který oponoval tím, že jde o absolutní odklon od Ahlenského programu z roku 1947. To samozřejmě Erhard a Adenauer měli v úmyslu. Erhardův program byl veřejnosti představen 15. července téhož roku už jako volební ekonomický program koalice CDU/CSU na konferenci v Düsseldorfu. Tento dokument je dnes znám, jak jsem uvedl v předchozí kapitole, jako Düsseldorfské směrnice¹²², které byly přijaty všemi místními organizacemi CDU ve třech okupačních zónách a nedlouho po nich se k nim přihlásila i CSU působící v Bavorsku.

Volební kampaň CDU/CSU začala o pár dní později 21. července na zámku v Heidelbergu¹²³, kde se sešli významní členové strany. Zde Adenauer přednesl svůj volební projev, ve kterém označil Sociální demokracii za nepřítele CDU¹²⁴. Kromě toho měla jeho řeč určitý protibritský charakter, dokonce se zmínil o tom, že britská vláda podporuje vedení SPD¹²⁵. Nutno dodat, že tyto vymyšlené výroky nebyly žádnou výjimkou. Ještě před volbami se rozvinula diskuze o možné podobě budoucí koalice. Nikdo totiž nepředpokládal, že by CDU získala většinu, aby mohla vládnout sama. Předlohou pro budoucí koalici mohly být koalice ze zemských sněmů. Možností však bylo několik. Například v Severním Porýní-Vestfálsku vládla tzv. velká koalice CDU-SPD, v Bádensku byla vláda sestavena z členů CDU a FDP, ale byla i možnost, že by se CDU dostala mimo vládu, jako například v Hamburku, kde vládla koalice SPD-FDP. Vzhledem k tomu, že Adenauer po svém projevu z 21. července nemohl nikdy přistoupit na velkou koalici, tak připadala v úvahu varianta koalice s FDP, třeba ještě navíc podporovaná Německou stranou. Z tohoto důvodu se Adenauer v předvolebním období sešel s několika představiteli těchto stran.

Po takto rozehraném předvolebním boji byly všechny politické strany plny očekávání výsledků voleb ze dne 14. srpna 1949. Těchto voleb se nakonec zúčastnilo „pouhých“ 78,5%¹²⁶ voličů. Vítězem voleb se stala CDU/CSU s 31% hlasů, což znamenalo zisk 139 mandátů ve Spolkovém sněmu. Druhou stranou se stala SPD se ziskem 29,2% hlasů, tedy 131 křesly. CDU tak měla velice malou výhodu a záleželo na zisku mandátů ostatních stran. FDP získala ve volbách 11,9% hlasů, čímž obsadila 52 křesel ve Spolkovém sněmu. Mezi dalšími

---

¹²² Koch, Peater: Konrad Adenauer, Eine politische Biographie, Hamburk 1985, s. 223.

¹²³ Adenauer, Konrad: Erinnerungen I., 1945 – 1953, Frankfurt a. M. 1967, s. 219.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Thomas, Siegfried: Konrad Adenauer und die Entstehung der Bundesrepublik Deutschland, Berlin 1989, s. 180.

¹²⁶ Morsey, Rudolf: Die Bundesrepublik Deutschland, München 1990, s. 19.

stranami, které se dostaly do parlamentu, byli komunisté, kteří získali 5,7% hlasů, za něž obdrželi 15 křesel. Německá strana získala ve Spolkovém sněmu 17 křesel¹²⁷.

Výsledek voleb nebyl zrovna přesvědčivý. Z toho důvodu se Karl Arnold a další členové CDU klonili k tzv. velké koalici CDU-SPD¹²⁸. To samozřejmě Adenauer odmítal. Věděl, že by bylo možné sestavit vládní koalici i bez Sociální demokracie a v následujících dnech se na tento úkol soustředil. Nešlo jen o domluvu s ostatními stranami, ale také o přesvědčení členů vlastní strany. Dalším bodem, na kterém se bylo nutné dohodnout, byl post spolkového kancléře a další vedoucí místa. Za tímto účelem svolal 26 předních členů CDU do svého domu v Rhöndorfu k jednání na 21. srpna¹²⁹. Den předtím se sešel s předsedou bavorské CSU Hansem Ehardem ve Frankfurtu nad Mohanem, kde se oba domluvili na budoucím postupu. Shodli se na koalici CDU/CSU – FDP – DP¹³⁰ a Ehard dokonce souhlasil s podporou Adenauerovy kandidatury na post spolkového kancléře. Na oplátku mu Adenauer nabídl, že ho navrhne na místo předsedy Spolkové rady. Aby si nějakým způsobem zajistili loajalitu FDP, měli v úmyslu nabídnout jejímu předsedovi Theodoru Heussovi prezidentské křeslo. Dne 21. srpna chtěl o tom samém přesvědčit členy CDU. Na jednání, které svolal, se řada z nich znovu vyslovila pro vznik velké koalice s SPD kvůli stabilitě¹³¹. Adenauer vystoupil se svým úvodním prohlášením, ve kterém poukázal na možnost pravicové koalice bez SPD a že s tímto návrhem už souhlasí předseda CSU Ehard. Po několikahodinovém jednání získal podporu pro vznik koalice podle svých představ. Dále se Adenauer pokusil přesvědčit ostatní, aby souhlasili s jeho kandidaturou na spolkového kancléře. Pro všechny účastníky setkání měl řadu argumentů, proč by se kancléřem měl stát právě on. Proti jeho návrhu neměl nikdo námitek. Své hosty informoval ještě o posledním bodu, na kterém se dohodl s Ehardem a tím bylo navržnutí Theodora Heusse na post spolkového prezidenta¹³².

Karl Arnold se snažil ze všech sil překazit Adenauerovu koalici. Na dny 6. a 7. září bylo domluveno setkání poslanců Spolkového sněmu a zástupců spolkových zemí kvůli volbě předsedy Spolkové rady¹³³. Jak jsem zmínil výše, Adenauer tento post slíbil předsedovi CSU Hansi Ehardovi. K jejich překvapení se na poslední chvíli rozhodl kandidovat i Karl Arnold a

---

¹²⁷ Schwarz, Hans-Peter: Adenauer, Der Aufstieg, 1876 – 1952, Stuttgart 1986, s. 615. Srov. Thomas, Siegfried: Konrad Adenauer und die Entstehung der Bundesrepublik Deutschland, Berlin 1989, s. 181 – DP získala 4% hlasů, KPD 5,7% - nepoměr v počtu křesel je zapříčiněn složitým volebním systémem.

¹²⁸ Koch, Peter: Konrad Adenauer, Eine politische Biographie, Hamburk 1985, s. 226.

¹²⁹ Tamtéž, s. 229.

¹³⁰ DP – Deutsche Partei, dále jako Německá strana

¹³¹ Adenauer, Konrad: Erinnerungen I., 1945 – 1953, Frankfurt a. M. 1967, s. 224.

¹³² Benz, Wolfgang: Deutschland unter alliierter Besatzung 1945-1949/55, Berlin 1999, s. 91.

¹³³ Adenauer, Konrad: Erinnerungen I., 1945 – 1953, Frankfurt a. M. 1967, s. 231.

nakonec byl i zvolen. Adenauer se pak pokusil Eharda uklidnit nabídkou postu ministra financí pro jeho stranu. Ještě ten den Adenauer rozčileně diskutoval s Arnoldem, ale zřejmě kvůli snaze o usmíření nepožadoval jeho rezignaci a dokonce přistoupil na schůzku s předsedou SPD Schumacherem, kterou Arnold domluvil několik dní předem na 9. září. Na této schůzce se sešel Adenauer se Schumacherem, který byl doprovázen Carlo Schmidem. Z rozhovoru bylo jasné jedině to, že se obě strany nejsou schopny dohodnout na stejném kandidátovi na prezidenta. Navíc 12. září, v den hlasování, se rozhodl kandidovat právě i Kurt Schumacher. I tak z tajného hlasování vyšel vítězně Theodor Heuss¹³⁴. Dalším důležitým krokem Spolkového sněmu byla volba spolkového kancléře. Ta se uskutečnila 15. září¹³⁵, a Adenauer do ní nakonec nastoupil jako jediný kandidát, ale potřeboval získat většinu hlasů. Nakonec byl zvolen silou jediného hlasu, protože pro něj hlasovalo 202 poslanců¹³⁶, což bylo potřebné minimum. Nutno dodat, že Adenauer pochopitelně hlasoval pro sebe. Ihned po volbě se dohodl s prezidentem Heusem, že další zasedání sněmu by mělo proběhnout 20. září¹³⁷, kdy bude představena nová spolková vláda. Tento nelehký úkol se mu povedlo po dlouhých a vášnivých debatách splnit a 20. září byla představena celá 14-ti členná vláda. Následující den byl celý kabinet představen i okupačním mocnostem v hotelu Petersberg¹³⁸.

Ten den byl rovněž vyhlášen tzv. Okupační status, který nově definoval vztahy mezi okupačními mocnostmi a vznikající Spolkovou republikou Německo. Dosavadní vojenskou správu nahradila nově vzniklá Vysoká komise¹³⁹. Jejími členy byli gen. Robertson za Velkou Británii, John McCloy za USA a André Francois-Poncet za Francii, ten zároveň působil jako předseda komise. Této nově vzniklé instituci Adenauer představil svůj vládní kabinet. Tímto krokem byl definitivně ukončen proces vzniku Spolkové republiky Německo, jejímž hlavním představitelem v tuto chvíli byl Konrad Adenauer.

---

¹³⁴ Pünder, Hermann: Von Preussen nach Europa, Stuttgart 1968, s. 411.

¹³⁵ Morsey, Rudolf: Die Bundesrepublik Deutschland, München 1990, s. 20.

¹³⁶ Koch, Peater: Konrad Adenauer, Eine politische Biographie, Hamburk 1985, s. 236.

¹³⁷ Adenauer, Konrad: Erinnerungen I., 1945 – 1953, Frankfurt a. M. 1967, s. 231.

¹³⁸ Blankenhorn, Herbert: Verständnis und Verständigung, Berlin 1980, s. 62.

¹³⁹ Ta byla dlouhou dobu připravována především americkou administrativou - Rupieper, Hermann-Josef: Der besetzte Verbündete, Die amerikanische Deutschlandpolitik 1949-1955, Opladen 1991, s. 14 – 18.

7 Závěr

Křesťansko-demokratická unie byla jednou ze dvou největších politických stran v Německu už v době svého vzniku. Založení této strany v roce 1945 nebylo jednoduchou záležitostí. Na jaře roku 1945 bylo Německo znovu poraženým státem a navíc viníkem světové války. Na jeho území se pohybovala okupační vojska, která rozhodovala o správě území. Okupační mocnosti se snažily co nejdříve z okupovaného území vytvořit nový fungující stát. Neměly v úmyslu udržovat okupační status dlouhá léta. Z toho důvodu vojenské správy obnovily na svých územích samosprávy. Ty byly obsazovány osobami, které byly předem pečlivě vybrány pro obnovu nového demokratického státu. Mezi takovéto osoby patřil i Konrad Adenauer, který se stal starostou Kolína nad Rýnem. Za cíl své práce jsem si vytyčil zmapovat vznik politické strany CDU a úlohu Konrada Adenauera při jejím formování. Dále jsem se snažil představit proces vzniku Spolkové republiky Německo a především přiblížit aktivitu strany CDU a Konrada Adenauera v tomto procesu.

Při tvorbě své práce jsem vycházel především ze sekundární literatury. K první části mé práce, ve které jsem se pokusil stručně představit osobu Konrada Adenauera, jeho život a politickou kariéru do roku 1945, jsem vycházel především z knihy Hanse-Petera Scharze *Adenauer: Der Aufstieg, 1876 – 1952*, která je v tomto ohledu nepřekonatelná. Dále jsem použil knihu od Charlese Williamse *Adenauer. Otec nového Německa*, která je dostupná v českém překladu. Při studování tohoto tématu jsem však došel k závěru, že autor se v mnoha případech odlišuje nejen od Hanse-Petera Schwarze, ale i od ostatních autorů, jako je Peter Koch nebo Siegfried Thomas. Často se tak stává především v datech událostí a podobných faktech. Tyto knihy jsem využil i v dalších částech své práce, především té poslední, poněvadž se nevěnují pouze osobě Konrada Adenauera, ale i politickému vývoji. Poznatky z těchto knih jsem se pokusil konfrontovat s ostatními publikacemi, které jsem prostudoval, a které jsou uvedené v seznamu literatury. Z těch bych zmínil hlavně práce od Wolfganga Benze *Die Geschichte der Bundesrepublik Deutschland. Bd. 1, Politik*. Mezi další práce by patřily knihy věnující se dějinám Spolkové republiky Německo, jako např. *Geschichte der Bundesrepublik Deutschland Bd. 1, Jahre der Besatzung 1945-1949* od Theodora Eschenburga, *Die Bundesrepublik Deutschland* od Rudolfa Morseye nebo *Die Adenauer – Ära, Grundlegung der Bundesrepublik* od Kurta Sontheimera. Tyto knihy mi byly nápomocny při hledání základních dat týkajících se vzniku Spolkové republiky.

V části věnované založení strany CDU jsem vycházel předně z prací Franka Bösche, ať už to byla *Die Adenauer CDU, Gründung, Aufstieg und Krise einer Erfolgspartei 1945-1969*, nebo *Macht und Machtverlust, Die Geschichte der CDU*. Další významnou publikací pro mou práci byla kniha Hans-Otto Kleinmanna *Geschichte der CDU*. Tyto knihy byly zásadní v získání základních informací o vzniku CDU. Poznatky z nich získané jsem doplňoval z dalších publikací, a to *Die CDU in der Britischen Zone* od Horstwaltera Heitzera nebo od Felixe Beckera *Kleine Geschichte der CDU*. K dějinám CDU jsem ovšem využil i práce autora Wulfa Schönbohma, např. *Die Geschichte der CDU* nebo *Porträt einer Partei*. Kromě informací získaných o vzniku strany jsem jeho práce využil k základním poznatkům o programovém formování strany. Především jeho poznatky jsem pak konfrontoval s těmi vlastními, získanými při četbě jednotlivých programů strany z prvních poválečných let.

Pro mou práci byly ovšem nejdůležitější některé z dostupných pamětí. V tomto případě jsem samozřejmě využil paměti Konrada Adenauera, tedy jejich první díl *Erinnerungen I., 1945 – 1953*. Dalšími pamětmi, které jsem využil, byly paměti jeho spolupracovníků. Mezi ně patří Hermann Pünder nebo Herbert Blankenhorn. Paměti těchto politiků mi posloužily ke konfrontování informací získaných z vědeckých prací s jejich osobním pohledem na danou problematiku, ať už se jednalo o vznik nové strany, státu nebo programové boje. Abych nevyužíval pouze paměti Adenauerových straníků, srovnal jsem je i s pamětmi opozičního politika Carlo Schmida *Erinnerungen*. Ty jsem využil především v poslední části své práce, ve které pojednávám o vzniku nového státu, na kterém se nepodílela jen strana CDU. Z toho důvodu je zajímavý i pohled politika z jiné politické strany, navíc Carlo Schmid byl jednou z hlavních postav Parlamentární rady.

Mezi další zdroje patřily i práce věnující se vývoji postoje okupačních mocností v jednotlivých zónách, především od autorů Klause Larrese nebo Hermann-Josef Rupiepera nebo paměti generála Luciusa D. Claye *Entscheidung in Deutschland*. Mezi hlavní pramenné zdroje ovšem patří *Akten zur Vorgeschichte der Bundesrepublik Deutschland 1945 - 1949*. Jedná se o vydané dokumenty, zápisy z jednání na různých schůzích ať okupačních orgánů tak německé samosprávy. Zde jsem získal velké množství informací, které jsem mohl konfrontovat s další literaturou.

Jedním z cílů mé práce bylo zjistit úlohu Konrada Adenauera při zakládání nové politické strany CDU a při vzniku Spolkové republiky Německo. I když se Adenauer brzy stal vůdčí osobností strany, nebyl přímo iniciátorem jejího vzniku. Hned po válce se podílel na samosprávě Kolína nad Rýnem, ale po několika měsících byl z funkce odvolán a byla mu

zakázána politická činnost. V tu chvíli to vypadalo, že se Adenauer odebere na odpočinek a do politického dění se nezapojí. Ovšem ihned po zrušení zákazu politické činnosti se zapojil do formování nové strany, i když do té doby byl členem obnovené strany Centrum. CDU pro něj znamenalo něco nového, možnost vybudování nového Německa. Složitá byla diskuze o programu strany, do které se Adenauer velmi zapojoval. V jakémkoliv vyjednávání se ukázala Adenauerova dravost, pracovitost, tvrdohlavost a možná i trochu drzost, i když to je troufalé říct o nejvýznamnějším státníkovi Spolkové republiky. Ovšem tyto vlastnosti mu pomohly dostat se do čela strany.

Jak jsem již řekl, CDU byla od počátku jednou z hlavních politických stran. Poválečné roky pro ni znamenaly utváření programu. Otázkou bylo, které z křídel strany zvítězí a prosadí svou variantu. Nakonec zvítězilo pravicové křídlo strany reprezentované Konradem Adenauerem a dalšími podobně smýšlejícími osobami. Strana se ihned zapojila do všech složek samosprávy, zasedala v zemských vládách a stala se kandidátem na vítěze prvních poválečných celostátních voleb. Členové této strany se aktivně podíleli na chodu Parlamentární rady a Hlavního výboru, který formuloval novou ústavu země, tzv. Základní zákon. V dlouho očekávaných volbách nakonec strana zvítězila a mohla sestavit první poválečný kabinet. Tím se stala stranou, která udávala politický směr Německa po téměř dvě desetiletí a přivedla Spolkovou republiku do Evropy.

Za přínos mé práce považuji především zjištění, že Konrad Adenauer nebyl bezprostředním iniciátorem vzniku nové strany ani nového státu. Obě instituce by vznikly i bez jeho přispění, ale zřejmě v jiné podobě. Dále jsem v práci představil fakt, že Adenauer by nedokázal prosadit své myšlenky bez pomoci přátel a spolupracovníků, kterými se obklopoval, a občas i okolností, které nemohl ovlivnit, jako například zákaz CDU v Berlíně. Dá se říci, že jeho přímý podíl na vzniku SRN byl ještě menší, vzhledem k tomu, že funkce prezidenta Parlamentární rady, kterou zastával, byla více reprezentativní. Ovšem nelze Konradu Adenauerovi odepřít jeho zásluhy za stát a obrovský vliv na okolí, který využil pro svou propagaci a prezentaci CDU. Tím se stal v prvních dnech spíše ikonou nového státu. Dále jsem stručně představil průběh vzniku strany CDU na regionální úrovni, který byl více než komplikovaný, ale pro vývoj strany nepostradatelný. Důležitou částí mé práce je kapitola věnovaná Londýnským dohodám, která nastiňuje přístup západních okupačních mocností ke vzniku nového státu. V posledních dvou kapitolách jsem uvedl postup německých politiků při formulování Základního zákona a politický boj o parlamentní posty a křesla ve vládě, který nebyl zrovna gentlemanskou diskuzí. Na závěr je důležité poznamenat, že Adenauer se v

prvních poválečných letech více podílel na formování „své“ strany podle svých představ než na procesu vzniku SRN. Po započetí práce Hlavního výboru Parlamentární rady začal téměř ihned volební kampaň a snažil se najít spojence mezi zahraničními politiky. Věřil tomu, že po volbách bude vládnout CDU v koalici s dalšími pravicovými stranami, což se i stalo.

8 Seznam literatury

Literatura:

- Adamo, Hans: CDU/CSU – Podstata a politika, Praha 1978.
- Becker, Felix: Kleine Geschichte der CDU, Stuttgart 1995.
- Benz, Wolfgang: Deutschland unter alliierter Besatzung 1945-1949/55, Berlin 1999.
- Benz, Wolfgang: Die Geschichte der Bundesrepublik Deutschland. Bd. 1, Politik, Frankfurt a. M. 1989.
- Benz, Wolfgang: Die Gründung der Bundesrepublik, Von der Bizone zum souveränen Staat, München 1989.
- Bertsch, Herbert: Herren mit Vergangenheit in der westdeutschen CDU/CSU-Führung, Berlin 1963.
- Blank, Bettina: Die westdeutschen Länder und die Entstehung der Bundesrepublik, München 1995.
- Bösch, Frank: Die Adenauer CDU: Gründung, Aufstieg und Krise einer Erfolgspartei 1945-1969, Stuttgart-München 2001.
- Bösch, Frank: Macht und Machtverlust, Die Geschichte der CDU, Stuttgart 2002.
- Feldkamp, Michael, F.: Der Parlamentarische Rat 1948 – 1949, Göttingen 1998.
- Eschenburg, Theodor: Geschichte der Bundesrepublik Deutschland Bd. 1, Jahre der Besatzung 1945-1949, Stuttgart 1983.
- Heitzer, Horstwalter: Die CDU in der Britischen Zone, Düsseldorf, 1988.
- Herbers, Winfried: Der Verlust der Hegemonie, Die Kölner CDU 1945/6 – 1964, Düsseldorf 2003.
- Kleinmann, Hans-Otto: Geschichte der CDU, Stuttgart, 1993.
- Koch, Peter: Konrad Adenauer, Eine politische Biographie, Hamburg 1985.
- Larres, Klaus, Politik der Illusionen: Churchill, Eisenhower und die deutsche Frage 1945-1955, Göttingen 1995.
- Loth, Wilfried: Ost - West - Konflikt und deutsche Frage, München 1989.
- Morsey, Rudolf: Die Bundesrepublik Deutschland, München 1990.
- Novák, Miloslav: Kancléř Adenauer, Praha 1995.
- Pridham, Geoffrey: Christian Democracy in Western Germany, London 1977.
- Pütz, Helmuth: Die CDU, Bonn 1971.
- Rupieper, Hermann-Josef: Der besetzte Verbündete, Die amerikanische Deutschlandpolitik 1949-1955, Opladen 1991.
- Schwarz, Hans-Peter: Adenauer: Der Aufstieg, 1876 – 1952, Stuttgart 1986.
- Siebenmorgen, Peter: Gezeitenwechsel : Aufbruch zur Entspannungspolitik, Bonn 1990.

- Skřivan Aleš: Konrad Adenauer a vznik Spolkové republiky, in: Historický obzor 3, 1992, č. 5, s. 131 – 138.
- Sontheimer, Kurt: Die Adenauer – Ära, Grundlegung der Bundesrepublik, München 1991.
- Schönbohm, Wulf – Braun, Günter, E.: CDU – Programmatik, München 1981.
- Schönbohm, Wulf: Die Geschichte der CDU, Bonn 1980.
- Schönbohm, Wulf: CDU, Porträt einer Partei, München 1979.
- Thomas, Siegfried: Konrad Adenauer und die Entstehung der Bundesrepublik Deutschland, Berlin 1989.
- Williams, Charles: Adenauer. Otec nového Německa, Praha 2002.

Paměti a prameny:

- Adenauer, Konrad: Erinnerungen I., 1945 – 1953, Frankfurt a. M. 1967.
- Blankenhorn, Herbert: Verständnis und Verständigung, Berlin 1980.
- Clay, Lucius, D.: Entscheidung in Deutschland, Frankfurt am Main 1950.
- Gerstenmaier, Eugen: Streit und Friede hat seine Zeit, Berlin 1981
- Pünder, Hermann: Von Preussen nach Europa, Stuttgart 1968.
- Schmid, Carlo: Erinnerungen, München, 1981.
- Bundesarchiv - Institut für Zeitgeschichte hrsg.: Akten zur Vorgeschichte der Bundesrepublik Deutschland 1945-1949. Band 1 – 5, München 1989.

Internetové zdroje:

- *Grundsatzprogramme: Kölner Leitsätze: "Vorläufiger Entwurf zu einem Programm der Christlich Demokratischen Union Deutschlands"* [online]. Konrad Adenauer Stiftung. Poslední změna 26. 2. 2012. [Cit. 15. 5. 2013]. Dostupné z: http://www.kas.de/upload/ACDP/CDU/Programme_Beschluesse/1945_Koelner-Leitsaetze.pdf
- *Grundsatzprogramme: Politische Leitsätze, Frankfurt* [online]. Konrad Adenauer Stiftung. Poslední změna 26. 2. 2012. [Cit. 15. 5. 2013]. Dostupné z: http://www.kas.de/upload/ACDP/CDU/Programme_Beschluesse/1945_Frankfurter-Leitsaetze.pdf
- *Grundsatzprogramme: Protokoll über die Tagung des Zonenausschusses der CDU in Neheim-Hüsten* [online]. Konrad Adenauer Stiftung. Poslední změna 26. 2. 2012. [Cit. 15. 5. 2013]. Dostupné z: http://www.kas.de/upload/ACDP/CDU/Programme_Beschluesse/1946_Parteiprogramm-von-Neheim-Huesten.pdf
- *Grundsatzprogramme: Ahlener Programm: "CDU überwindet Kapitalismus und Marxismus"* [online]. Konrad Adenauer Stiftung. Poslední změna 26. 2. 2012. [Cit. 15. 5. 2013]. Dostupné z: http://www.kas.de/upload/ACDP/CDU/Programme_Beschluesse/1947_Ahlener-Programm_CDU-ueberwindet-Kapitalismus-und-Marxismus.pdf
- *Grundsatzprogramme: Düsseldorfer Leitsätze: "Wirtschaftspolitik, Landwirtschaftspolitik, Sozialpolitik, Wohnungsbau"* [online]. Konrad Adenauer Stiftung. Poslední změna 26. 2. 2012. [Cit. 15. 5. 2013]. Dostupné z:

http://www.kas.de/upload/ACDP/CDU/Programme_Bundestag/1949_Duesseldorfer-Leitsaetze.pdf